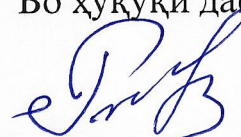

ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ ДАНҒАРА

ВБД: 339.137.21 (575)

Бо ҳуқуқи дастнавис

РАҲИМЗОДА МУҲАММАДҶОНИ НАЗАР

ҶАНБАҲОИ ТАШКИЛӢ-ИҚТИСОДИИ ИДОРАКУНИИ РАҚОБАТПАЗИРИИ КОРХОНАҲОИ САНОАТӢ

(дар мисоли корхонаҳои саноати сабуки вилояти Хатлон)

АВТОРЕФЕРАТ

барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ
ихтисос 08.00.06 – Иқтисодиёт ва идоракунии тибқи самтҳои фаъолият
(08.00.06.04 – Ташкил ва идоракунии корхонаҳо, низомҳо ва комплексҳо)

Душанбе - 2023

Диссертатсия дар кафедраи иқтисодиёти миллӣ ва таҳлили молиявии Донишгоҳи давлатии Данғара иҷро гардидааст

Роҳбари илмӣ: **Хоҷаев Парвиз Давронович**, доктори илмҳои иқтисодӣ, профессори кафедраи муносибатҳои иқтисоди байналмилалӣ Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон

Муқарризони расмӣ: **Комилов Сирочиддин Чалолиддинович**, доктори илмҳои иқтисодӣ, профессори кафедраи назарияи иқтисодӣ ва иқтисодиёти ҷаҳон Донишгоҳи славянии Руссияву Тоҷикистон

Ҷумаев Уктам Мирзоёрович, номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсенти кафедраи иқтисод ва менеҷмент Филиали Донишгоҳи миллии таҳқиқоти технологияи «Донишгоҳи пулод ва хулаи Москва» дар шаҳри Душанбе

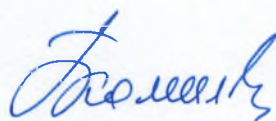
Муассисаи тақриздиханда: **Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон**

Ҳимояи диссертатсия санаи «20» июни соли 2023 соати 13:00 дар ҷаласаи Шӯрои диссертатсионӣ 6D.КOA-017-и назди Институти иқтисод ва демографияи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон бо суроғай: 734024, Ҷумҳурии Тоҷикистон, Душанбе, кӯч. С.Айнӣ, 44. E-mail: boboev.komil@list.ru телефони котиби илмӣ: (+992) 934488884.

Бо диссертатсия дар китобхона ва дар сомонаи расмӣ Институти иқтисод ва демографияи Академияи илмҳои Тоҷикистон <http://www.ied.tj> шинос шудан мумкин аст.

Автореферат «__» _____ 2023 фиристода шудааст

Котиби илмӣ
Шӯрои диссертатсионӣ,
номзади илмҳои иқтисодӣ

Бобоев К.О.

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзӯи таҳқиқот. Айни замон саноат яке аз соҳаҳои асосии иқтисодиёти миллии маҳсуб мешавад ва татбиқи саривақтии равишҳои таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноатӣ тавачҷӯҳи хосаро талаб менамояд.

Саноат асоси пешравии иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва шартҳои асосии баланд бардоштани рақобатпазирии тақрористеҳсол мебошад. Дар Паёми худ ба Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 23 декабри соли 2022 Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон қайд намуданд, ки «...соҳибкорони мамлакат, дар навбати худ, дар раванди саноатикунони босуръати кишвар, бунёди корхонаҳои истеҳсоли, иншооти иҷтимоӣ ва таъсиси ҷойҳои кории нав саҳми назаррас гузошта истодаанд ва бовар дорам, ки чунин иқдоми соҳибкорони ватандӯст вусъати боз ҳам бештар пайдо мекунанд. Тадбирҳои дар самти рушди саноат ва афзоиши ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти соҳа андешидашуда имкон фароҳам оварданд, ки дар панҷ соли охир афзоиши номгӯи маҳсулоти саноатии истеҳсоли ватанӣ ба зиёда аз 40 фоиз расонида шавад»¹.

Дигаргуниҳои куллие, ки дар соҳаҳои асосии хоҷагии халқ ба амал меоянд, ба саноати сабук низ таъсир расонданд, ки он бо ҳамкорӣ бо дигар соҳаҳои саноат имкон медиҳад, ки маҷмӯи маҳсулоти дохилии мамлакат зиёд гардида, маҳсулоти ватанӣ рақобатпазир бошад. Дар баробари ин омӯхтани масъалаҳои идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук дар шароити шаҳру вилоятҳо ва ноҳияҳои Тоҷикистон аҳамияти калон дорад.

Таҳқиқоти гузаронидашуда нишон медиҳанд, ки ислоҳоти ба амалномада барои таъмини гузариши корхонаҳои саноати сабук ба иқтисоди бозорӣ натиҷаи мусбат набахшид. Ин изҳорот бештар ба бад шудани вазъи иқтисодии корхонаҳои саноати сабук марбут буда, аз паст будани сифати маҳсулоти онҳо дар бозорҳои дохилӣ ва хориҷӣ шаҳодат медиҳад. Сабаби асосии чунин вазъи ин корхонаҳо дар он аст, ки усулҳои идоракунии корхонаҳои саноати сабук бо назардошти талаботи муносири иқтисоди бозорӣ ҳануз бояд тақмил дода шаванд.

Аммо дар шароити ташаккул ва рушди муносибатҳои бозорӣ дар соҳаи саноати сабук зарур аст: рушди технологияи ҳозиразамони пешқадам дар раванди технологияи корхонаҳои саноати сабук; ошкор намудани усулҳои муносири фуруши мол бо назардошти хусусиятҳои концепсияҳои логистикӣ ва маркетингӣ; таъмини сатҳи баланди дастрасии иттилоот ва тақмили механизми таъмини иттилоотии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук; автоматикунони тамоми равандҳои

---

¹ Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ» ш. Душанбе, 23.12.2022. [Захираи электронӣ]. Ҳолати дастрасӣ URL: <http://prezident.tj/node/29823>, кушода. Санаи муроҷиат 28.12.2022

технологӣ бо назардошти талаботи иқтисодиёти инноватсионӣ; истифодабарии механизмҳо ва фишангҳои бозор барои таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук бо назардошти таҷрибаи мамлакатҳои дорой иқтисодиёти бозари рушдёфта.

Айни замон дар адабиёти иқтисодии ватанӣ ба усулҳои гузаронидани тадқиқоти маркетингӣ ва таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук диққати махсус дода мешавад, ки ба ин васила имконияти фаъолшавии он дар шароити рақобати шадид меафзояд.

Омузиши ҳамаҷонибаи ин хусусиятҳо, яъне таъсири муҳити беруна ва дохилӣ ба фаъолияти корхонаҳои саноати сабук барои корхона зарур аст, то: баҳодиҳии афзалиятҳои рақобатӣ, ҷиҳатҳои қавӣ ва заъфи рақибон амали карда шавад; таҳлили давраи ҳаёти маҳсулоти худ гузаронида шавад; маҷмӯи тадбирҳои, ки барои коркарди стратегияи рақобати корхонаҳои саноати сабук дар бозорҳои дохилӣ ва берунӣ пешбини шудаанд, кор карда шаванд.

Дар шароити ташаккул ва рушди муносибатҳои бозорӣ меъёри асосии устуворӣ ва фаъолияти устувори корхонаи саноати сабук рақобатпазирии корхона буда, баҳодиҳии он ҳамчун зарурати объективӣ ҳисобида мешавад. Аз ин рӯ, дар рақобати муосир корхонаи саноати сабук мавқеи пешсафро ишғол мекунад, ки бартариҳои рақобатпазирии худро чи дар бозорҳои дохилӣ ва ҷӣ дар бозорҳои берунӣ зуд ва саривақт баҳо диҳанд.

Дарачаи таҳқиқи мавзӯи илмӣ. Дар асарҳои зерин тадқиқоти фундаменталӣ дар соҳаи такмил додани равишҳо, методикаҳо ва усулҳои идоракунии рақобатпазирии корхонаҳо умуман, аз ҷумла саноати сабук инъикос ёфтааст: М. Портер, Ж.Ж. Ламбен, И. Ансофф, Г. Саймон, И.Астахов, О. Виханский, Е. Горбашко, П. Завялов, Н. Моисеев, А. Петров, И. Фаминский, Р. Фатхутдинов, С.Ч. Комилов, У.М. Джумаев, Бозоров Ш.Ш., Хоҷаев П.Д., Ғаниев Т.Б. ва дигарон.

Баъзе ҷанбаҳои таъмини рақобатпазирии корхонаҳо, иқтисодиёти миллӣ, соҳаҳо ва кластерҳо дар қорҳои олимони зерини ватанӣ баррасӣ шудаанд: Н. Қ. Қаюмов, Х. Умаров, А. Рауфӣ, Ҷ.С. Пиризода, А.Б. Мирсаидов, М.М. Шарифзода, С. Садридинов, Қ.Х. Барфиев, П.Д. Хоҷаев ва диг.

Аммо таҳлили нашрияҳо ва асарҳои иқтисодшиносони ватанӣ нишон дод, ки онҳо проблемаҳои умумии назариявии таъмини рақобатпазирии корхонаҳо, иқтисоди миллӣ, соҳаҳо ва кластерҳоро дар шароити минтақаҳои ҷумҳурӣ баррасӣ кардаанд. Бисёр ҷиҳатҳои ин проблема, аз ҷумла масъалаҳои омузиши омилҳои асосии ба дараҷаи рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук таъсиркунанда, қор карда баромадани модели иқтисодию математикии таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук, қор карда баромадани механизми ташкилию иқтисодии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук, таъминоти иттилоотии рақобатпазирӣ ба кадрӣ кифоя омукта нашудааст. Ҳамаи ин муҳимият ва аҳамияти амалии мавзӯи тадқиқотро барои

минбаъд таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук муайян мекунад.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо ва ё мавзӯҳои илмӣ. Таҳқиқоти диссертатсионӣ дар доираи Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, Барномаи рушди босуръати саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2020-2025, Барномаи рушди инноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020, Барномаи давлатии мусоидати берунии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2013-2015, Барномаи давлатии мусоидат ба содирот ва воридотивазкунӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016-2020, инчунин татбиқи нақшаи корҳои илмӣ-таҳқиқотии кафедраи иқтисодиёти милли ва таҳлили молиявии Донишгоҳи давлатии Данғара иҷро гардидааст.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Мақсади таҳқиқот. Мақсади кори диссертатсионӣ асосноккунии назариявӣ ва таҳияи механизми ташкилию иқтисодии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук мебошад, ки ба баланд бардоштани устувории фаъолияти корхонаи саноатӣ дар шароити муосири рақобати бозорӣ нигаронида шудааст.

Вазифаҳои таҳқиқот. Вобаста ба мақсади гузошташудаи кори диссертатсионӣ чунин масъалаҳои таҳқиқот гузошта ва ҳаллу ҷалб гардиданд:

- асосноккунии назариявии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук; таҳқиқи ҷанбаҳои концептуалии баландбардории сатҳи рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук; омӯختани асосҳои методии арзёбӣ ва идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук;

- таҳлили вазъи муосир ва таҳқиқи омилҳои асосии ба сатҳ ва ояндабинии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук таъсиркунанда;

- коркарди модели иқтисодӣ-риёзии таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук;

- тақмили механизми таъминоти иттилоотии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук дар асоси концепсияи маркетингӣ;

- коркарди механизми ташкилӣ-иқтисодии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук;

- асосноккунии самтҳои асосии идоракунии рақобатпазирӣ дар истеҳсолоти нассочии ҶСП «Ҷунтай-Данғара Син Силу Текстил».

Объекти таҳқиқоти диссертатсионӣ равандҳои идоракунии рақобатпазирии корхонаи саноати сабуки вилояти Хатлон мебошанд.

Мавзӯи (предмети) таҳқиқотро муносибатҳои ташкилӣ-иқтисодие мебошанд, ки дар раванди идоракунии рақобатпазирии корхонаи саноати сабуки вилояти Хатлон пайдо мегарданд.

Фарзияи таҳқиқоти диссертатсионӣ – таҳмини илмӣ дар хусуси он, ки тақмили таъмини иттилоотии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук дар асоси концепсияи маркетингӣ ва таҳияи

механизми ташкилию иқтисодии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук, ба баланд бардоштани устувории фаъолияти корхонаи саноати дар шароити муосири рақобати бозорӣ нигаронида шудааст.

Асосҳои назариявии таҳқиқот. Аҳаммияти назариявии таҳқиқот иборат аз таҳияи муқаррароти назариявӣ методологие мебошад, ки онҳоро метавон барои таҳқиқотҳои минбаъда дар самти баланд бардоштани рақобатпазирии корхона мавриди истифода қарор дод. Хулоса ва тавсияҳои дар рисола таҳиягардида, метавонанд аз тарафи мақомоти танзимгар ва назорати барои истифодаи минбаъдаи онҳо ҳангоми ҳаллу фасли масоили марбут ба идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноатӣ ҳам дар сатҳи минтақавӣ ва ҳам дар сатҳи ҷумҳуриявӣ мавриди истифода қарор бигиранд.

Сарчашмаи маълумотро санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ ва қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук, паёмҳои солонаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, барномаҳо ва Стратегияҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, маълумоти омории маҷмуаҳо ва дигар нашрияҳои даврии Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати саноат ва технологияи нави Ҷумҳурии Тоҷикистон, маълумотҳои таҳлилии институти иқтисодиёт ва демографияи АМИТ, Кумитаи омили байнидавлатии ИДМ, маводи чопӣ ва электронии ВАО ва дигар маълумотҳои муаллиф, маводи илмӣ конференсҳо дар бар мегирад.

Пойгоҳи таҳқиқот. Диссертатсия дар кафедраи иқтисодиёти миллӣ ва таҳлили молиявии Донишгоҳи давлатии Данғара иҷро гардидааст. Давраи иҷрои кори диссертатсионӣ солҳои 2017-2023-ро дар бар мегирад.

Навгони илмӣ таҳқиқот. Натиҷаи асосии илмӣ диссертатсия аз ҳалли як масъалаи мубрами илмӣ-амалӣ, яъне таҳияи механизми ташкилию иқтисодии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук, ки ба баланд бардоштани рақобатпазирии он нигаронида шудааст, иборат аст.

Зимни гузаронидани таҳқиқоти диссертатсионӣ чунин натиҷаҳои нави илмӣ ба даст оварда шуданд:

✓ нақшаи раванди мутобиқсозии корхонаи саноати сабук ба шароити бозор таҳия гардида, дар асоси он концепсияи мукаммали идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук пешниҳод карда шудааст, ки дорои: қобилияти ташаккул ва таснифи ҳадафҳо ва стратегияҳои рушди корхонаҳои саноати сабук мутобиқи сатҳи ба даст овардашудаи рақобатпазирӣ; арзёбии равишҳои муосири идоракунии рақобатпазирии ин корхонаҳо; ташаккули механизми ташкилию иқтисодии идоракунии рақобатпазирии ин корхонаҳо, аз ҷумла чузъҳое, ки тадбирҳои заруриро барои фаъолияти самараноки онҳо тавсиф мекунанд ва зуд ва саривақт татбиқи онҳо ба қабули қарорҳои муносиби идоракунӣ дар корхонаҳои саноати сабук нигаронида шудааст;

✓ вазъи муосир ва рушди корхонаҳои саноати вилояти Хатлон баҳо дода шуда, омилҳои асосии ба сатҳ ва ояндабинии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук таъсиркунанда ошкор карда шудаанд. Исбот шудааст, ки ба сатҳи рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук гуруҳи зерини омилҳо таъсир мерасонанд: иқтидори захиравии корхона, сатҳи ғани гардони бозор бо маҳсулоти рақобатпазир ва рушди нишондиҳандаҳои натиҷавии фаъолияти корхонаҳо;

✓ модели иқтисодӣ-риёзии таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук коркард ва татбиқ карда шудааст. Нақшаи арзбонии сатҳи рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук коркард карда шуда, ҷузъҳои таркибии потенциали стратегии корхонаҳои саноати сабук ошкор карда шуда, модели иқтисодӣ-риёзии муносибгардонии захираҳои молиявӣ, ки барои баланд бардоштани рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук ҷудо карда шудаанд, таҳия ва дар ҶСП «Ҷунтай-Данғара Син Силу Текстил» татбиқи амалии худро ҷорӣ кардааст. Таҳлили муаллифӣ фаъолияти истеҳсолӣ ва молиявии корхонаи ҶСП «Ҷунтай-Данғара Син Силу Текстил» нишон дод, ки вобастагии функционалии захираҳои молиявӣ, ки рақобатпазирии корхонаро таъмин мекунанд ва ғоизии тағйироти ин сатҳҳо квадратӣ мебошад.

✓ механизми таъмини иттилоотии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук дар асоси концепсияи маркетингӣ тақвир дода шудааст. Марҳилаҳои идоракунии ва сохтори системаи иттилоотии дохилӣ дар корхонаҳои саноати сабук муайян карда шуда, муҳити берунаи маркетингӣ ва раванди гузаронидани таҳқиқоти маркетингӣ дар корхонаҳои саноати сабук амалӣ карда шудааст;

✓ механизми ташкилию иқтисодии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук таҳия шудааст, ки қисмҳои зеринро дар бар мегирад: аниқ кардани бартарии рақобатии корхона; тақвир низомии ҳавасмандгардонии моддию маънавии фаъолияти меҳнатии корхона; ҷорӣ намудани низомҳои пешқадами идоракунии сифат, стандартизация, метрология ва сертификатсияи онҳо; муносибати комплексӣ ба вусъат додани истеҳсолот; тақвир додани низомии зуд ва сари вақт баҳисобгирӣ, назорат, таҳлили корхонаҳо; пурзӯр намудани фаъолияти ҳадамоте, ки ба гузаронидани таҳқиқоти маркетингӣ нигаронида шудаанд; баланд бардоштани иқтидори захиравӣ, молиявӣ, иттилоотӣ, сармоягузорӣ ва инноватсионии корхонаҳо; самаранок истифода бурдани фондҳои асосӣ ва истеҳсолии корхонаҳо; ҷорӣ намудани технологияи инноватсионӣ дар корхонаҳо;

✓ самтҳои асосии идоракунии рақобатпазирӣ дар истеҳсолоти нассочии ҶСП «Ҷунтай-Данғара Син Силу Текстил» асоснок карда шудаанд. Исбот шудааст, ки рақобатпазирии маҳсулоти нассочии ҶСП «Ҷунтай-Данғара Син Силу Текстил» аз омилҳои зерин вобаста аст: интиҳоби дурусти самти истеҳсоли молҳои нассочӣ, намунаи маҳсулот, интиҳоби маҳсулоти интиҳобшаванда, ки ба он эҳтиёҷот зиёд аст; муҳайё намудани шароити қурби фуруш ва барои рақобат шитоб овардани молу

маҳсулоти корхона ва хизматрасонӣ (нарх, муҳлати баровардани маҳсулотҳо ба бозор; хизматрасонӣ ба харидорон ва муҳайё намудани шароити зарурӣ ба муомилоти мол, хизматрасонӣ баъди фурӯш ва ғайраҳо); ҳаҷми истеҳсолот ва номгуиҳои маҳсулот (чи қадаре, ки ҳаҷми истеҳсолот зиёд бошад ва маҳсулоти он бозоргир бошад, ҳамон қадар даромад аз ғоида меафзояд); ҷоннок намудан ва бештар истифода намудани истеҳсолот аз ғайроияти навоаронаи (инноватсионии) корхона.

Нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

✓ таҳияи нақшаи раванди мутобиқсозии корхонаи саноати сабук ба шароити бозор ва дар асоси он пешниҳоди концепсияи мукаммали идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук;

✓ баҳодиҳии вазъи муосир ва рушди корхонаҳои саноатии вилояти Хатлон, ошкор намудани омилҳои асосии ба сатҳ ва ояндабинии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук таъсиркунанда;

✓ коркард ва татбиқи модели иқтисодӣ-риёзии таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук;

✓ такмили механизми таъмини иттилоотии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук дар асоси концепсияи маркетингӣ;

✓ таҳияи механизми ташкилию иқтисодии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук;

✓ асосноккунии самтҳои асосии идоракунии рақобатпазирӣ дар истеҳсолоти насочии ҚСП «Чунтай-Данғара Син Силу Текстил».

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот. Таҳқиқоти диссертатсионӣ пешниҳодҳои назариявӣю тавсияҳои амалии илман асосноккардашударо оид ба рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук фаро гирифтааст. Дар ҷабҳаи назариявии таҳқиқоти диссертатсионӣ асосноккунии нақш ва аҳамияти арзёбии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук, таҳқиқи асосҳои концептуалии баландбардории сатҳи рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук ва омӯзиши ҷанбаҳои методии арзёбӣ ва таҳлили рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук барраси гардидааст. Ташаққули сатҳи баланди рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук на танҳо аз потенциали он, шароити татбиқи самтҳои стратегии рушд ва ҳалли масъалаҳои истифодаи оптималии таъминоти захиравӣ, балки аз истифодаи концепсияҳои самаранокӣ идоракунии рақобатпазирӣ низ вобаста аст.

Асосҳои назариявии таҳқиқотро асарҳои олимони ватанӣ ва хориҷӣ бахшида ба масоили мукамалгардонии механизми таъмини иттилоотии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук дар асоси концепсияи маркетингӣ ва усулҳои идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук ташкил медиҳанд.

Аҳамияти амалии таҳқиқот аз он иборат аст, ки маводҳо, хулоса ва тавсияҳои илмӣ пешниҳодгардида, аз ҷониби Вазорати саноат ва

технологияи нави Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳангоми таҳия ва татбиқи барномаҳои мусоидат ба рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук истифода шаванд. Натиҷаҳои таҳқиқот ба истифодаи мақомоти ҳокимияти маҳаллӣ ва шаҳрӣ дар раванди таҳияи стратегияҳо ва барномаҳои рушди иҷтимоӣ - иқтисодӣ, муайян кардани самтҳои афзалиятноки таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук, нигаронидашуда, истифода шуда метавонанд.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот бо гузаронидани таҷрибаҳо, дақиқии маълумот, кифоягии ҳаҷми маводи таҳқиқотӣ, коркарди омории натиҷаҳои таҳқиқот ва интишорот тасдиқ мегардад. Хулоса ва тавсияҳо дар асоси таҳлили илмӣ натиҷаҳои таҳқиқоти назариявӣ ва таҷрибавӣ манзур карда шудаанд. Дар раванди таҳқиқоти диссертатсионӣ усулҳои умумӣ илмӣ ва омӯрӣ, усули банизомдарории ҷадвалӣ, усулҳои графикӣ, усули бузургиҳои нисбӣ ва миёна, низоми нишондиҳандаҳои қаторҳои вақтӣ, усули муқоисаи омӯрӣ, усулҳои ояндабинӣ, усулҳои таҳлили регрессионӣ ва коррелятсионӣ истифода гардидааст. Натиҷаҳои таҳқиқот интишор ёфтаанд, ки эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсиониро низ тасдиқ менамоянд.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мавзӯи диссертатсия ба бандҳои зерини Шиносномаи феҳристи ихтисосҳои ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 08.00.06 – Ташкил ва идораи корхона, низомҳо ва комплексҳо мувофиқат мекунад: п. 10.1. “Коркарди проблемаҳои илми идоракунӣ ва методҳои маърифати он. Ақидаҳои назариявӣ нисбат ба табиат, моҳият ва инкишофи идоракунӣ. Самтҳои муосири коркардҳои назариявӣю методологӣ дар соҳаи идоракунӣ. Асосҳои фанӣ ва байнифанӣ идоракунӣ»; 10.4. Сиёсати давлатӣ, механизмҳо, методҳо ва технологияҳои таҳия ва татбиқи он. Стратегия ва тактика дар амалисозии сиёсати давлатӣ; 10.6. Идоракунӣ аз рӯйи натиҷаҳо. Системаи масъулият дар баҳши идоракунӣ оммавӣ; 10.7. Таъминоти иттилоотии системаи идоракунӣ оммавӣ. «демократияи электронӣ», «давлати электронӣ», «ҳукумати электронӣ» ва технологияҳои маъмуригардонии электронӣ; 10.8. Идоракунӣ системаҳои иқтисодӣ, усул(принсипҳо), шаклҳо ва методҳои амалисозии он. Вобастагии идоракунӣ аз ҳислат ва ҳолати системаи иқтисодӣ. Идоракунӣ тағйирот дар системаҳои иқтисодӣ. Назария ва амалияи идоракунӣ сохторҳои интегратсионӣ ва равандҳои интегратсияи бизнес; 10.9. Ташкилот ҳамчун объекти идоракунӣ. Асосҳои назариявӣ-методии идоракунӣ ташкилот. Таркиби функционалии идоракунӣ. Сохтори идоракунӣ ташкилот. Ҷанбаҳои дарозмуҳлат, миёнамуҳлат ва кӯтоҳмуҳлати идоракунӣ ташкилот, идоракунӣ ҷорӣ. Идоракунӣ ташкилот аз рӯйи давраҳои ҳаётии он; 10.10. Лоихакашии системаи идоракунӣ ташкилот. Шаклҳои нави амалкард ва инкишофи системаи идоракунӣ ташкилот. Системаҳои иттилоотӣ дар идоракунӣ ташкилот. Сифати идоракунӣ ташкилот. Методологияи инкишофи бизнес-

равандҳо. Инкишофи методология ва методҳои идоракунии системаи инноватсионии корпоративӣ; 10.11. Ҷараёни идоракунии ташкилот, зерсистемаҳо ва функсияҳои алоҳидаи он. Ҳадафмуайянкунӣ ва банақшагирӣ дар идоракунии ташкилот. Назорат, мониторинги бенчмаркинг. Механизмҳо ва методҳои қабул ва амалисозии қарорҳои идоракунӣ. Идоракунии лоиҳаҳо. Идоракунии донишҳо. Менеджменти таваккал. Идоракунии истеҳсолот. Системаҳои муосири истеҳсолӣ; 10.12. Арзёбии идоракунии ташкилот ҳамчун системаи иҷтимоӣ ва иқтисодӣ. Меъёри арзёбии самаранокии идоракунӣ. Методҳо ва нишондиҳандаҳои арзёбии натиҷабахшии идоракунӣ.

Саҳми шахсии доктарабӣ дарёфти дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот. Ҳамаи давраҳо ҷиҳати иҷрои нақшаи кории илмӣ: аз ҷумла интихоб ва таҳияи мавзӯ, асосноккунӣ ва мубрамияти он, мақсади гузошташуда ва нақшаи кории иҷрои вазифаҳои он бо иштироки бевоситаи муаллиф гузаронида шудааст. Саҳми шахсии доктараб дар муайян намудани омилҳои асосии ба сатҳ ва ояндабинии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук таъсиркунанда, коркарди модели иқтисодӣ-риёзии таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук, тақмили механизми таъминоти иттилоотии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук дар асоси концепсияи маркетингӣ, ташаккули механизми ташкилӣ-иқтисодии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук ва асосноккунии самтҳои асосии идоракунии рақобатпазирӣ дар истеҳсолоти насосҳои ҚСП «Ҷунтай-Данғара Син Силу Текстил» зохир мегардад.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Натиҷаҳои асосӣ ва нуқтаҳои муҳими таҳқиқоти диссертатсионӣ дар конференсияҳои илмию назариявии байналмилалӣ, ҷумҳуриявӣ, инчунин дар конференсияҳои ҷарсолаи ҳайати профессорону устодон ва кормандони Донишгоҳи давлатии Данғара, Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, Донишгоҳи миллии Тоҷикистон доир гашта ироа гардидаанд. Нуқтаҳои муҳими таҳқиқоти диссертатсионӣ дар якҷанд конференсияҳои илмию назариявии байналхалқӣ ва ҷумҳуриявӣ маъруза карда шудааст. Бештари мақолаҳои доктараб дар маводи конференсияҳои илмию амалии Донишгоҳи давлатии Данғара рӯи чоп омадаанд.

Муқаррарот, хулосаҳо ва тавсияҳои, ки дар рафти таҳқиқоти диссертатсионӣ ба даст оварда шудаанд, барои татбиқ дар фаъолияти амалии ҚСП «Ҷунтай-Данғара Син Силу Текстил» қабул карда шудаанд.

Муқаррароти назариявии дар диссертатсия таҳиягардидаро дар раванди таълими курсҳои «Назарияи иқтисодӣ», «Иқтисоди саноат», «Баҳисобгирии молиявӣ», «Баҳисобгирии идоравӣ», «Иқтисодиёт ва социологияи меҳнат», «Молия ва қарз», «Идоракунии кадрҳо», «Асосҳои соҳибкорӣ», «Идоракунии шуғл», дар раванди таълими Донишгоҳи давлатии Данғара истифода бурдан мумкин аст.

Интишор аз рӯи мавзӯи диссертатсия. Доир ба мавзӯи таҳқиқоти

диссертационӣ 14 мақола (дар ҳаҷми 4,8 ҷ.ч.) аз инҳо 9 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия чоп шудаанд.

Соҳтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз сарсухан, се боб, хулоса, 7 ҷадвал, 13 расм иборат буда, бо истифода аз 229 сарчашма таҳия карда шудааст ва дар 233 саҳифаи чопӣ баён гардидааст.

ҚИСМИ АСОСИИ ТАҲҚИҚОТ

Дар муқаддима аҳаммият ва дараҷаи таҳияи мавзӯ, мақсад ва вазифаҳо, объект ва предмети тадқиқот, фарзияи тадқиқот, асосҳои назариявӣ ва методологӣ, заминаи иттилоотӣ, эътимоднокӣ ва асоснокии натиҷаҳои тадқиқот, навоари илмӣ, аҳаммияти амалӣ, тасдиқи натиҷаҳои кор, интишорот ва соҳтори рисола, асоснок карда шудаанд

Дар боби якуми диссертатсия - «Асосҳои назариявӣ-методи идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук» асосҳои назариявии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук муайян карда шуда, таҳқиқи ҷанбаҳои концептуалии баландбардории сатҳи рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук, ҳамзамон омӯзиши асосҳои методи арзёбӣ ва идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук мавриди баррасӣ қарор дода шудааст.

Дар шароити муносибатҳои бозорӣ чунин категорияҳои иқтисодӣ ба монанди самараи фаъолияти хоҷагӣ, ҳосилнокӣ ва рақобатпазирӣ бо ҳам зич алоқаманд мебошанд.

Рақобатпазирро ҳамчун категорияи бисёрҷанбаи иқтисодӣ метавон аз ҷанбҳои ҷанба баррасӣ кард, ки байни онҳо робитаи хеле зич вуҷуд дорад – рақобатпазирии кишвар, рақобатпазирии истеҳсолкунанда ва рақобатпазирии мол.

Муаллиф чунин мешуморад, ки рақобатпазирии молҳо рақобатпазирии якҷанбаи унсурҳои нишон медиҳад, аз ҷумла: рақобатпазирии корхонаҳо, ки ин бизнес-соҳтор ба он тааллуқ дорад, рақобатпазирии минтақа, ки ин бизнес-соҳтор дар он ҷойгир аст ва, ҳамчун сатҳи оӣ, рақобатпазирии кишвар дар маҷмуъ.

Дар асоси таҳлили усул ва равишҳои баҳодиҳии рақобатпазирии корхонаҳо, бо назардошти омӯзиши амиқи адабиёти иқтисодӣ оид ба ин масъала таърифи муаллифии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук дода шудааст.

Ба ақидаи муаллиф, рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук категорияи иқтисодӣ буда, афзалияти корхонаҳои саноати сабукро аз нигоҳи фаъолият дар муҳити динамикии рақобат, фароҳам овардани бартарҳои рақобатӣ, афзоиши ҳиссаи бозор, қонеъ гардонидани талаботи истеъмолкунандагон ва қобилияти истеҳсоли маҳсулот тавсиф мекунад ва маҳсулоти рақобатпазирро бидуни зарар ба вазъи молиявии худ мефурӯшад.

Дар баробари ин, бартарии воқеии корхонаҳои саноати сабукро метавон ҳамчун ҳиссаи ишғолкардаи бозор ва бартарии потенциалиро дар иқтисоди умумии рақобатпазирӣ, ифода кард.

Дар натиҷаи гузаронидани таҳқиқоти диссертатсионӣ, барои ҳалли ин масъала, концепсияи мукаммали идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук пешниҳод карда мешавад, ки дорои: қобилияти ташаккул ва таснифи ҳадафҳо ва стратегияҳои рушди корхонаҳои саноати сабук мутобиқи сатҳи ба даст овардашудаи рақобатпазирӣ; арзёбии равишҳои муосири идоракунии рақобатпазирии ин корхонаҳо; ташаккули механизми ташкилию иқтисодии идоракунии рақобатпазирии ин корхонаҳо, аз ҷумла ҷузъҳои, ки тадбирҳои заруриро барои фаъолияти самараноки онҳо тавсиф мекунанд, зуд ва саривақт татбиқи онҳо ба қабули қарорҳои муносиби идоракунии дар корхонаҳои саноати сабук нигаронида шудааст, мебошад (расми 1).

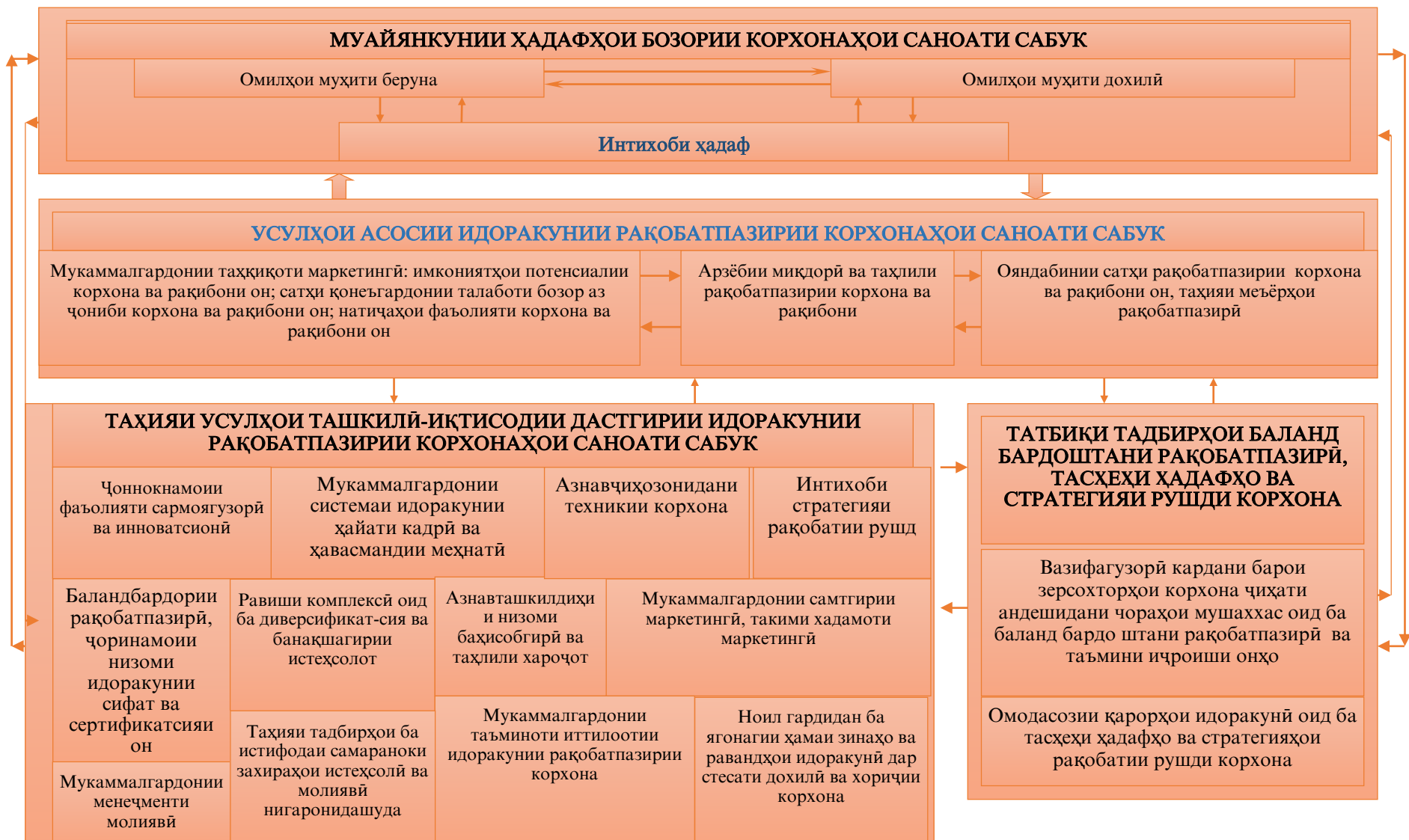
Ҳамин тариқ, ҳамаи қисмҳои концепсия ҳамдигарро ҳамачониба мукамал намуда, системаи ягонаеро ташкил медиҳанд, ки рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабукро дар бозорҳои берунӣ ва дохилӣ таъмин менамояд.

Дар боби дууми диссертатсия – «Вазъи муосир ва идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабуки вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон», таҳлили вазъи муосир ва таҳқиқи омилҳои асосии ба сатҳ ва ояндабинии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук таъсиркунанда гузаронида шуда, модели иқтисодӣ-риёзии таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук пешниҳод гардидааст.

Рушди инноватсионӣ дар марҳилаи ҳозира иқтисоди инноватсионии тамоми бахши саноатро ташкил медиҳад. Дар баробари ин муайян намудани самтҳои асосии такмили идоракунии тараққиёти инноватсионии корхонаҳои саноатӣ барои таъмини тараққиёти босуръати хоҷагии халқ хеле мубрам ва аҳамияти калон дорад.

Дар марҳилаи муосир рушди корхонаҳои саноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ривочу равнақи тамоми ҷамъияти индустриалӣ нигаронида шуда, зарурати ошкор намудани омилҳои муҳимро, ки ба қор карда баромадани стратегияи илман асоснок ва дар амал татбиқ намудани саноатикунони босуръат мусоидат мекунанд, талаб мекунад. Аз ин лиҳоз, ба сифати объекти таҳқиқоти яке аз минтақаҳои саноатии мамлакат, вилояти Хатлон интихоб карда шудааст.

Дар вилоят ба 1 январи соли 2021-ум 170 корхона ва коргоҳҳои пахтазоакунӣ, 33 корхона ва коргоҳҳои дӯзандагӣ ва 5 корхонаҳои ресандагӣ фаъолият доранд. Корхонаҳои калонтарини вилоят: ҚДММ «Водии Заррин», ноҳияи Хуросон, ҚДММ «Ҷунтай моҳир семент» ва ҚДММ «Хуаксин Ғаюр семент»-и ноҳияи Ёвон, Ҷамъияти саҳомии «Трансформатор»-и шаҳри Бохтар, ҚСП "Ҷунтай-Данғара Син Силу Текстил"- и ноҳияи Данғара мебошанд. Ба 1 январи соли 2021-ум 619 корхонаи саноатӣ фаъолият кардааст, ки дар баланси мустақил қарор доранд. Ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ дар вилоят ба 1 январи соли 2021-ум 8998,3 млн. сомониро ташкил додааст.

Расми 1. – Концепсияи идоракунӣ рақобатпазирӣ корхонаҳои саноати сабук*
Сарчашма: таҳияи муаллиф

Дар робита ба ин, мо таҳлили нишондиҳандаҳои асосиро, ки вазъи кунунии соҳаи саноати вилояти Хатлонро тавсиф мекунанд, анҷом додем. Тибқи маълумоти Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2014-2021 нишондиҳандаҳои тараққиёти саноат ба рушди иқтисодӣ мамлакат таъсири бевосита мерасонанд (ҷадвали 1).

Ҷадвали 1. - Нишондиҳандаҳои асосии, тавсифдиҳандаи саноати вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон

Нишондиҳандаҳо	Солҳо						Суръати афзоиш 2021/2014, %
	2014	2016	2018	2019	2020	2021	
Шумораи корхонаҳои саноатӣ, (адад)	565	537	583	595	619	619	109,6
Шумораи корхонаҳои саноати истихроҷи маъдан, (адад)	88	90	91	91	93	93	105,7
Ҳаҷми маҳсулоти саноатӣ, млн. сомонӣ	4659,6	5443,7	7652,9	8900,4	8998,3	9000,5	193,2
Ҳаҷми маҳсулоти саноати истихроҷи маъдан, млн сомони	182,1	328,8	331,9	355,5	384,0	414,5	227,6
Шумораи миёнаи солонаи коркунони истеҳсолоти саноатӣ, ҳазор нафар	19,7	17,6	17,7	20,1	20,7	20,7	105,1
Шумораи миёнаи солонаи коркунони истеҳсолоти саноати истихроҷи маъдан, ҳазор нафар	3,0	2,7	1,9	2,0	2,2	2,2	73,3
Ҳосилнокии меҳнати коркунони истеҳсолоти саноатӣ, сомони	236528	309301	432367	442806	434700	434806	183,8
Ҳосилнокии меҳнати коркунони истеҳсолоти саноати истихроҷи маъдан, сомони	60700	121778	174684	177750	174545	188409	310,4

*Сарчашма: Омори солонаи вилояти Хатлон дар солҳои 1991 – 2020 [Матн]: маҷмӯаи оморӣ. Сарраёсати Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вилояти Хатлон. 2021. – 198 с.; Таджикистан: 30 лет государственной независимости [Текст]: статистический сборник. Агентство по статистике при Президенте Республики Таджикистан. – Душанбе: АПСППРТ, 2021. – 702 с.; Омори солонаи вилояти Хатлон дар соли 2021 [Матн]: маҷмӯаи оморӣ. Сарраёсати Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вилояти Хатлон. 2022. – 158 с.

Таҳлилҳои гузаронида шуда нишон медиҳанд, ки шумораи корхонаҳои саноатӣ дар вилоят тамоюли афзоиш дошта, миқдори онҳо дар давраи таҳқиқотӣ аз 565 адад ба 619 адад расид, ки суръати афзоиши он 109,6 %-ро ташкил медиҳад. Шумораи корхонаҳои саноати истихроҷи маъдан низ тамоюли афзоиш дошта, миқдори онҳо дар давраи таҳқиқотӣ аз 88 адад ба 93 адад расид. Ҳаҷми маҳсулоти саноатӣ дар давраи таҳқиқотӣ ба андозаи

193,2 % афзуд. Ҳамзамон ҳаҷми маҳсулоти саноати истихроҷи маъдан ба 227,6 % афзудааст. Ҳосилнокии меҳнати коркунони истеҳсолоти саноатӣ ва саноати истихроҷи маъдан ба андозаҳои 183,8 ва 310,4 афзуданд.

Саноат асоси пешравии иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва шартҳои асосии баланд бардоштани рақобатпазирии такрористеҳсолот мебошад. Бинобар ин ба даст овардани вазифаи ба миён гузошташуда зарурати таҳлили ҳамачониба ва баҳодихии сохтори истеҳсолотро дар соҳаҳои асосии саноат тақозо мекунад (ҷадвали 2).

Ҷадвали 2. - Сохтори соҳаҳои саноати вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон

Сохтор	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Тамоюли тағйирёбӣ бо %
Саноати истихроҷ	7.2	7.0	6,9	4,9	4,5	4,3	4,3	3,9	-3.3
Саноати коркард	51.2	50.6	50,0	51,8	48,8	49,2	48,2	52,6	-1.4
Таъминоти нерӯи барқ, газ, буғ ва тозакунии ҳаво	41.2	42.0	42,8	42,9	46,3	46,0	47,0	43,0	1.8
Таъминоти об, тозакунии, коркарди партовҳо ва дастрасии коркарди дуҷумдараҷа	0.4	0.4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0.1

***Сарчашма:** Омори солонаи вилояти Хатлон дар солҳои 1991 – 2020 [Матн]: маҷмӯаи омори. Сарраёсати Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вилояти Хатлон. 2021. – 198 с.; Таджикистан: 30 лет государственной независимости [Текст]: статистический сборник. Агентство по статистике при Президенте Республики Таджикистан. – Душанбе: АПСППРТ, 2021. – 702 с.; Омори солонаи вилояти Хатлон дар соли 2021 [Матн]: маҷмӯаи омори. Сарраёсати Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вилояти Хатлон. 2022. – 158 с.

Мавриди зикр аст, ки дар сохтори соҳаҳои саноати вилояти Хатлон мавқеи муҳимро саноати коркард ишғол менамояд, ки ҳиссаи он дар соли 2021, 52.6 %-ро ташкил медиҳад.

Чуноне, ки аз маълумоти ҷадвали 2 бармеояд, дар сохтори соҳаҳои саноати вилояти Хатлон мавқеи муҳимро саноати коркард ишғол менамояд ва таҳлили ҳаматарафаи он аз манфиат холи нест (ҷадвали 3).

Ҷадвали 3. - Сохтори саноати коркард дар вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон

Сохтор	2014	2016	2018	2019	2020	2021	Тамоюли тағйирёбӣ бо %
Саноати коркард	100	100	100	100	100	100	-
аз ҷумла:							
истеҳсоли маҳсулоти хӯрока, яқҷоя бо нӯшоқиҳо ва тамоқу	44,29	37,85	28,80	28,44	24,85	22,24	-22,05

Идомаи ҷадвали 3.

Соҳтор	2014	2016	2018	2019	2020	2021	Тамоюли тағйирёбӣ бо %
истеҳсоли насочӣ ва дузандагӣ истеҳсоли чарм, маснуот аз чарм ва истеҳсоли пойафзол	31,01	29,92	34,80	34,13	37,30	44,68	13,67
коркарди ҷӯбу тахта ва истеҳсолоти маснуот аз ҷӯб	0,41	0,73	0,61	0,54	0,46	0,38	-0,03
истеҳсоли селулозаю қоғаз, фаъолияти табу нашр	0,03	0,03	0,03	0,09	0,15	0,19	0,16
истеҳсоли маҳсулоти нафт	1,20	0,08	0,05	0,04	0,04	0,19	-1,01
истеҳсоли кимиёвӣ ва фармасевтикӣ	0,31	0,35	1,01	1,54	1,95	2,09	1,78
истеҳсоли маснуоти резинӣ ва пластмассӣ, истеҳсоли ҳаргуна маҳсулоти ғайрифилзи маъданӣ	20,44	27,55	29,77	30,34	31,81	27,19	6,75
истеҳсоли металлургӣ ва истеҳсоли маснуоти тайёри филзӣ	1,22	1,62	2,93	3,14	1,42	1,33	0,11
Истеҳсоли мошинолот ва таҷҳизоти ба дигар гӯруҳбандӣ дохил нашуда	1,09	1,87	2,00	1,75	2,02	1,71	0,62

*Сарчашма: Омори солонаи вилояти Хатлон дар солҳои 1991 – 2020 [Матн]: маҷмӯаи оморӣ. Сарраёсати Агентии омери назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вилояти Хатлон. 2021. – 198 с.; Таджикистан: 30 лет государственной независимости [Текст]: статистический сборник. Агентство по статистике при Президенте Республики Таджикистан. – Душанбе: АПСППРТ, 2021. – 702 с.; Омори солонаи вилояти Хатлон дар соли 2021 [Матн]: маҷмӯаи оморӣ. Сарраёсати Агентии омери назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вилояти Хатлон. 2022. – 158 с.

Таҳлили маълумоти ҷадвали 3 нишон медиҳад, ки дар соҳтори саноати коркарди вилояти Хатлон мавқеи асосиро истеҳсоли маҳсулоти насочӣ ва дузандагӣ истеҳсоли чарм, маснуот аз чарм ва истеҳсоли пойафзол (44,68%), истеҳсоли маснуоти резинӣ ва пластмассӣ, истеҳсоли ҳаргуна маҳсулоти ғайрифилзи маъданӣ (27,19%) ва истеҳсоли маҳсулоти хӯрока, яқоя бо нӯшокиҳо ва тамоку (22,24%) ишғол менамояд. Ҳамзамон ҳаминро бояд таъкид кард, ки истеҳсоли маҳсулоти насочӣ, дузандагӣ, истеҳсоли чарм, маснуот аз чарм, истеҳсоли пойафзол ва истеҳсоли маснуоти резинӣ, пластмассӣ, истеҳсоли ҳаргуна маҳсулоти ғайрифилзи маъданӣ тамоюли афзоиш дошта, коркарди ҷӯбу тахта, истеҳсоли маҳсулоти нафт, истеҳсоли маҳсулоти хӯрока яқоя бо нӯшокиҳо ва тамоку тамоюли пастшавӣ дорад.

Дар айни замон ҳар як корхонаи саноати сабук кӯшиш мекунад, ки иқтидори рақобати худро афзун намояд. Бинобар ин мо ба мақсад мувофиқ мешуморем, ки омилҳои асосие, ки ба дараҷаи рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук таъсир мерасонанд, муайян карда шаванд.

Муаллиф дар асоси таҳлили адабиёти иқтисодӣ гурӯҳҳои зерини омилҳоеро муайян кардааст, ки ба сатҳи рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук таъсир мерасонанд: иқтисодии захиравии корхона, сатҳи ғанигардонии бозор бо маҳсулоти рақобатпазир ва рушди нишондиҳандаҳои натиҷавии фаъолияти корхонаҳо (расми 2).

Расми 2. - Омилҳои асосие, ки ба рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук таъсир мерасонанд

Сарчашма: Таҳияи муаллиф

Аниқ кардани ҷузъҳои таркибии иқтисодии рақобати корхонаҳои саноати сабук, ки ба истифодаи самарабахши иқтисодии захиравӣ ва воқуниши кофӣ он ба шароити ба муҳити беруна гузошташуда баҳо медиҳанд, ҳамаҷонибаи ҳосило талаб менамояд (ҷадвали 4).

Ҷадвали 4. - Ҷузъҳои таркибии иқтисодии стратегияи корхонаҳои саноати сабук *

ҶУЗЪҲОИ ТАРКИБИИ ПОТЕНСИАЛИ СТРАТЕГИИ КОРХОНА
1. Қобилияти таҳлили макроиқтисодии вазъи кишвар ва хориҷи он
2. Қобилияти саривақт маълум кардани эҳтиёҷот, ниёзҳо ва дархостҳои харидорони эҳтимолӣ
3. Қобилияти таҳлили вазъи иқтисодии бозорҳои мол, ки ба самаранок, саривақтӣ ва босифат қонеъ намудани ниёзҳо, эҳтиёҷот ва талаботҳои ошкоршуда имкон медиҳад
4. Қобилияти таҳлили бозори омилҳои истеҳсолот ва инчунин таҳлили фаъолияти гурӯҳи таъсироти стратегӣ
5. Қобилияти пешниҳоди идеяҳои рақобатпазир дар соҳаи тарроҳӣ, технология ва ташкили истеҳсоли молҳо, ки дар бозорҳои мол талаботдоранд

ҶУЗЪҲОИ ТАРКИБИИ ПОТЕНСИАЛИ СТРАТЕГИИ КОРХОНА
6. Қобилияти татбиқи ғояҳои рақобатпазир дар истеҳсоли молҳо, пешбарии онҳо ба бозор, ташкили хидмати пас аз фурӯш
7. Қобилияти таъмини мустақилияти корхона аз тағирёбии конъюнктураи бозорҳои молӣ, молиявӣ ва бозори олмиҳои истеҳсолӣ аз ҳисоби чандирии берунаи системаи истеҳсолӣ
8. Қобилияти нигоҳ доштани мақоми рақобатпазирии корхона тавассути идоракунии маҷмӯаҳои стратегии минтақаҳои иқтисодӣ
9. Қобилияти таъмин намудани чандирии дохилии системаи истеҳсолӣ тавассути муҷахҳаз кардани истеҳсолот бо василаи мутобиқгаштаи таҷҳизоти технологӣ ва таҷҳизоти дигар
10. Қобилияти таъмин намудани чандирии дохилии системаи истеҳсолӣ тавассути истифодаи технологияи пурсамар дар истеҳсолот
11. Қобилияти таъмин намудани чандирии дохилии системаи истеҳсолӣ тавассути ташаккули нерӯи кадрӣ мувофиқ ба тағйирёбии ҳадафҳо
12. Қобилияти татбиқи тағйирот дар ҳалли меъморӣ ва банақшагирӣ, ки ба тағйирот дар ҳадафҳои системаи истеҳсолӣ мувофиқ аст
13. Қобилияти таъмин намудани сатҳи рақобатпазирии молҳои, ки барои ба даст овардани мавқеи пешсафӣ дар бахшҳои хидматрасонӣ ва ояндадори бозор заруранд
14. Имконияти таъмини иҷозати тавлиди молҳо дар ҳаҷми мувофиқи талабот ба онҳо дар бахшҳои дахлдори бозор, бо назардошти вазъи рақобатпазирии корхона ва ҳиссаи банақшагирифташудаи забти бозор
15. Қобилияти таъмини самаранокии баланди корхона тавассути истифодаи оқилонаи имкониятҳои сармоягузорию корхона
16. Қобилияти таъмини таҳия ва татбиқи самарабахши барномаи стратегии рушди техникӣ ва иҷтимоии корхона

*Сарчашма: таҳияи муаллиф

Дар низоми идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук, муносибгардонии ҷараёни молиявӣ бо мақсади таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук масъалаи хеле мубрам мансуб меёбад. Дар баробари ин, кам кардани фарқияти байни нишондиҳандаи интегралӣ рақобатпазирии муносиби корхона ва нишондиҳандаи интегралӣ рақобатпазирии корхонаи намунавӣ ҳамчун меъёри асосӣ интихоб карда шуд.

Моделҳои иқтисодӣ-риёзии муносибгардонии ҷараёнҳои молиявӣ, ки ба таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук оварда мерасонад, шакли зерин дорад:

$$\left(\sqrt{\sum_{i=1}^n (R_i(f_i))^2} - R_s \right) \rightarrow \min_{f_1, f_2, \dots, f_n} \quad (1)$$

Шартҳои зерин бояд риоя карда шаванд:

$$\sum_{i=1}^n f_i \leq F, \quad f_i \geq 0, \quad (i = 1, 2, \dots, n), \quad (2)$$

Дар ин ҷо: n – миқдори омилҳои омехташаванда; f_i - ҳаҷми хароҷоти молиявӣ, ки ба беҳтарсозии дараҷаи омилҳои i -и рақобатпазирии корхона, равона гардидааст; $R_i(f_i)$ - дараҷаи омилҳои i -и рақобатпазирии корхона; R_s - нишондиҳандаи интегралӣ рақобатпазирии корхонаи намунавӣ; F -

ҳаҷми воситаҳои молиявӣ, ки барои баланд бардоштани рақобатпазирии корхона равона карда мешаванд.

Дараҷаи омилҳои R_i i -и рақобатпазирии корхона чунин ҳисоб карда мешавад:

$$R_i = k_i(1 - x_i), \quad (3)$$

Дар ин ҷо: k_i - коэффитсиенти вазнии i -омили ($i = 1, 2, \dots, n$) рақобатпазирии корхона; x_i - дар лаҳзаи ҳозир вақт дараҷаи амалан мавҷудбудаи омили i -и рақобатпазирии корхона.

Муайян карда шудааст, ки асоси ин модел фарзия дар бораи вобастагии функционалии маблағҳои аз ҷониби корхона гузошташуда бо мақсади баланд бардоштани сатҳи омилҳои рақобатпазирии корхона ва фоизи тағйирёбии ин сатҳҳо мебошад. Таҳқиқоти муаллиф оид ба фаъолияти истеҳсоли молиявии корхонаи ҶСП «Ҷунтай-Данғара Син Силу Текстил» нишон дод, ки байни хароҷоти молиявӣ, ки ба баланд бардоштани сатҳи омилҳои баррасишавандаи рақобатпазирӣ ва афзоиши фоизи ин сатҳҳо равона карда шудааст, вобастагии мураббаи (квадратии) функционалӣ мавҷуд аст:

$$f_i(P_i) = \alpha_i P_i^2, \quad (4)$$

Дар ин ҷо: α_i - коэффитсиенти мутаносибӣ; P_i - бузургии фоиз.

Ҳамин тавр, аз формулаи (4) чунин бармеояд, ки:

$$P_i(f_i) = \sqrt{f_i/\alpha_i} \quad (5)$$

Дар ин ҷо: $P_i(f_i)$ - бузургии фоиз.

Бо дарназардошти формулаи (3), қимати нави сатҳи омили i -и рақобатпазирии корхона дар натиҷаи гузоштани маблағҳои молиявӣ ба миқдори f_i чунин шаклро мегирад:

$$R_i = k_i \left(1 - \left(1 + \frac{P_i(f_i)}{100} \right) x_i \right), \quad (6)$$

Пас аз иваз кардани (5) ба (6), мо инро ба даст меорем:

$$R_i = k_i \left(1 - \left(1 + \frac{\sqrt{f_i/\alpha_i}}{100} \right) x_i \right), \quad (7)$$

Ниҳоят, бо дарназардошти (7), модели пешниҳодшудаи оптимизатсионии тақсмоти захираҳои молиявӣ (1) - (2) шакли (8) - (9) -ро мегирад:

$$\left(\sqrt{\sum_{i=1}^n k_i \left(1 - \left(1 + \frac{\sqrt{f_i/\alpha_i}}{100} \right) x_i \right)^2} - R_s \right) \rightarrow \min_{f_1, f_2, \dots, f_n}, \quad (8)$$

$$\sum_{i=1}^n f_i \leq F, \quad f_i \geq 0, \quad (i = 1, 2, \dots, n), \quad (9)$$

Ҳамин тариқ, истифодаи модели иқтисодӣ-риёзӣ барои муносибгардонии чараёни молиявӣ имкон медиҳад, ки асоснокии қарорҳои идоракунӣ қавӣ карда мешавад, ки дар ниҳояти кор метавонад рақобатпазирро баланд бардорад.

Дар боби сеюми диссертатсия – «Самтҳои афзалиятноки идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабуки вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон» механизми таъминоти иттилоотии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук дар асоси концепсияи маркетингӣ такмил дода шуда, механизми иқтисодӣ-ташкилии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук пешниҳод гардида, самтҳои асосии идоракунии рақобатпазирӣ дар истеҳсолоти нассочии ҶСП «Ҷунтай-Данғара Син Сулу Текстил» асоснок карда шудаанд.

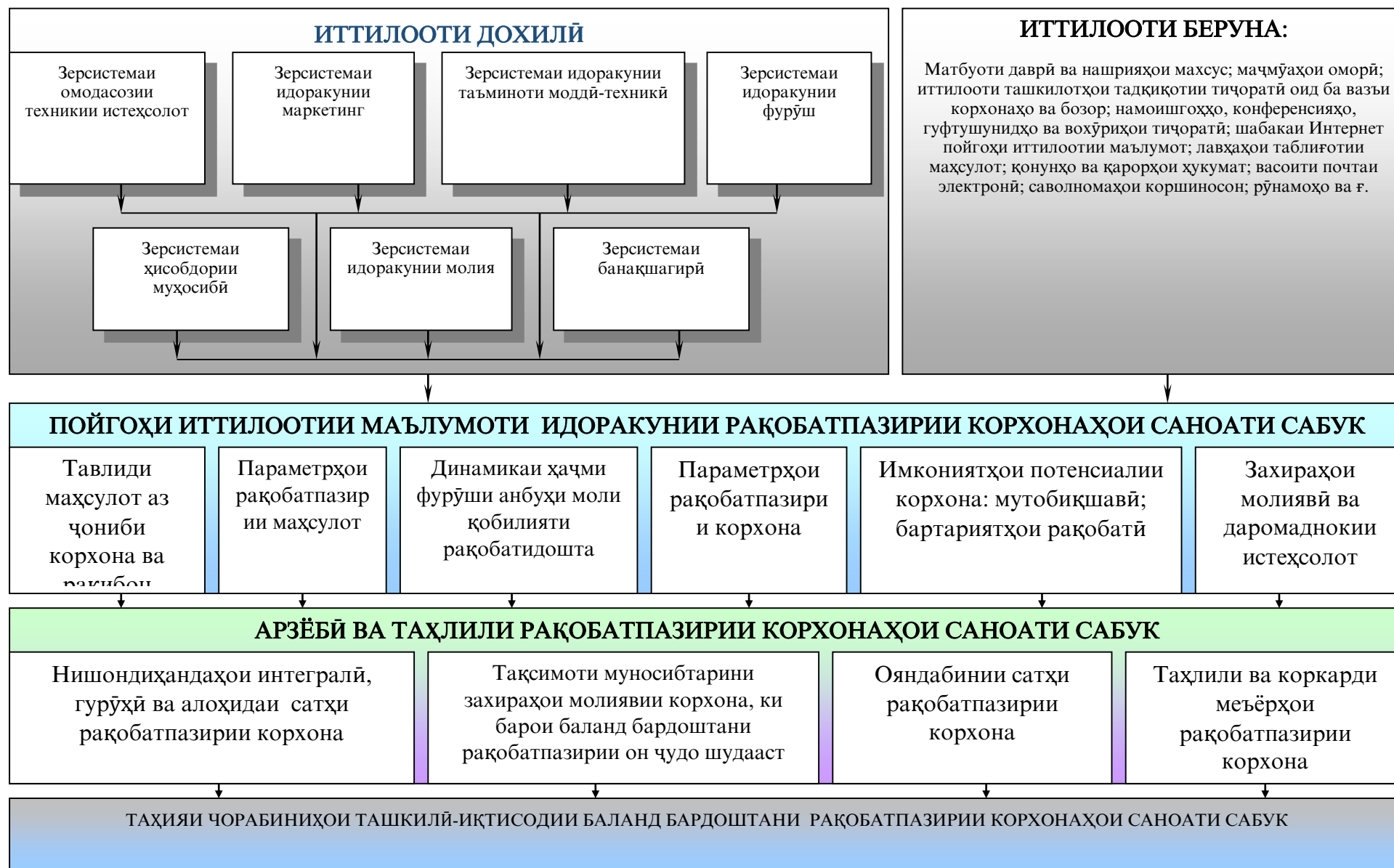
Дар шароити муосир таъминоти иттилоотии рақобатӣ бояд ба талаботи бозор ҷавобгӯ бошад ва сохти он бояд ба концепсияи маркетингӣ, ки ба таҳқиқоти маркетингӣ асос ёфтааст, таъян намояд. Муаллиф дар асоси омӯзиши равишҳои методологии коркарди низомҳои иттилоотӣ механизми таъминоти иттилоотии корхонаҳои саноати сабукро такмил додааст, ки асоси он фароҳам овардани шароити зарурӣ барои зуд ва саривақт қабул, коркард ва интиқоли иттилоот аз ҷониби истифодабарандагони дохилӣ ва берунӣ мебошанд (расми 3). Дар баробари ин, бояд қайд кард, ки барои ҳалли масъалаҳои идоракунии рақобатпазирии корхона коркарди маҷмуи усулҳои иттилооти берунӣ ва дохилӣ зарур аст.

Бояд қайд кард, ки мушкilotи дарёфти равишҳои идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук гуногун аст, бинобар ин муаллиф механизми ташкилию иқтисодии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабукро пешниҳод мекунад. Дар асоси талаботи ягонаи дар боло баррасишудаи равиши системавӣ-мақсаднок ва принципҳои сохтани механизми ташкилию иқтисодии идоракунии рақобатпазирӣ, механизми ташкилию иқтисодии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук таҳия шудааст (расми 4).

Механизми ташкилию иқтисодии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук пешниҳодшуда қисмҳои зеринро дар бар мегирад: аниқ кардани бартариҳои рақобатии корхона; такмили низоми ҳавасмандгардонии моддию маънавии фаъолияти меҳнатии корхона; ҷорӣ намудани низомҳои пешқадами идоракунии сифат, стандартизация, метрология ва сертификатсияи онҳо; муносибати комплексӣ ба вусъат додани истеҳсолот; такмил додани низоми зуд ва сари вақт баҳисобгирӣ, назорат, таҳлили корхонаҳо; пурзӯр намудани фаъолияти хадамоте, ки ба гузаронидани тадқиқоти маркетингӣ нигаронида шудаанд; баланд бардоштани иқтидори захиравӣ, молиявӣ, иттилоотӣ, сармоягузорӣ ва инноватсионии корхонаҳо; самаранок истифода бурдани фондҳои асосӣ ва истеҳсолии корхонаҳо; ҷорӣ намудани технологияи инноватсионӣ дар корхонаҳо.

Дар робита ба концепсияи беҳтар намудани фуруш дар корхона тадбирҳои муҳим оид ба идоракунии рақобатпазирӣ дар ҶСП «Ҷунтай-Данғара Син Сулу Текстил» инҳоянд: ташкили хадамоти маркетингӣ барои корхонаҳо; пурзур намудани фаъолияти хадамоти маркетинг; гузаштани такмили ихтисоси кормандони хадамоти савдо ва маркетинг; ҳарҷониба рушд додани пойгоҳи моддию техникийи корхона, аз ҷумла хадамоти маркетингии он.

Расми 3. Механизми таъминоти иттилоотии идоракунии рақобатпазирӣи корхонаҳои саноати сабук *
 *Сарчашма: таҳияи муаллиф

МЕХАНИЗМИ ТАШКИЛӢ-ИҚТИСОДИИ ИДОРАКУНИИ РАҚОБАТПАЗИРИИ КОРХОНАҲОИ САНОАТИ САБУК

Аниқ кардани бартарихои рақобати корхона:
Бартариятҳо дар хароҷот;
диверсификасия;
тафриқабандӣ ва ғ.

Тақмили низоми ҳавасмандгардонии моддию маънавии фаъолияти меҳнати корхона:
Азнавташкилкунии низоми омӯзиш ва бозомӯзии кадрҳо;
мукамалгардонии механизми ҳавасмандсозии меҳнатӣ;
фароҳам овардани шароит барои кори эҷодӣ;
ҷоринамоии усулҳои ғайрмаъмулии ҳавасмандсозии меҳнат ва ғ.

Ҷорӣ намудани низомҳои пешқадами идоракунии сифат, стандартизация, метрология ва сертификатсияи онҳо;
ба содирот нигаронида шудан ба бозори ИДМ; ҷоринамоии системаи идораи сифат (ISO 9000); сохтани маҳсулоти нав; сертификатсиякунонии сифати тамоми истеҳсолот ва маҳсулот ва ғ.

Равиши комплексӣ нисбат ба васеъгардонии истеҳсолот:
таҳияи барномаи истеҳсолот ва таҷдиди номгӯи маҳсулот;
ташаққули нақшаҳои перспективии солона ва фаврӣ оид ба қоҳиши арзиши аслии маҳсулот ва хароҷоти захираҳо;
истифодаи усулҳои муосири банақшагирии тижорат ва ғ.

Ноилгардӣ ба ягонагии амали тамоми зерсохторҳо ва равандҳои идоракунии дар сӯёсати дохилӣ ва хориҷии корхона:
Ислоҳоти муносибатҳои моликиятдорӣ; ҷоринамоии навъи соҳибқори мудирия; азнавсозии хадамоти ташкилӣ-хоҷагидорӣ идоракунии ва ғ.

Азнавташкилкунии низоми баҳисобгирӣ ва таҳлили хароҷот:
Азнавсохторбандии хадамоти муҳосибӣ бо дарназардошти талаботи муносибатҳои бозорӣ;
дар амалия ҷорӣ кардани усулҳои муосири системаи хориҷии баҳисобгирии хароҷот ва ғ.

Пурзӯр намудани фаъолияти хадамоте, ки ба гузаронидани тадқиқоти маркетингӣ нигаронида шудаанд: ба ихтиёри шӯбаи маркетинг додани вазифаҳои муҳимми идоракунии; бо мутахассисони соҳаи маркетинг пурра кардани хадамоти маркетингӣ; таъмини хадамоти маркетингӣ бо дастгирии зарурии техникӣ ва методӣ

Ҷоннок кардани фаъолияти сармоягузорӣ ва инноватсионӣ, ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ

Азнавҷиҳозонидани техникӣ ва технологӣ ва замонавсозии корхона,
ҷорӣ намудани равандҳои пешқадами технологӣ

Мукамалгардонии дастгирии иттилоотии идоракунии рақобатпазирӣ корхона:
Ҷоринамоии системаҳои ҳамгирошудаи аз як хат ба хати дигари банақшагирӣ, бамеъёрдорӣ ва баҳисобгирии хароҷот ва ғ.

Муносибати комплексӣ ба вусъат додани истеҳсолот; тақмил додани низоми зуд ва сари вақт баҳисобгирӣ, назорат, таҳлили корхонаҳо: коркарди сӯёсати молиявии корхона дар пасманзари масоили баланд бардоштани сифат ва рақобатпазирӣ;
мукамалгардонии системаи банақшагирии молиявӣ назорат аз болои ҳаракати маблағҳои пулӣ, идоракунии маҷрои захираҳои молиявӣ; мукамалгардонии равишҳои методӣ нисбат ба арзёбӣ ва таҳлили вазъи молиявии корхона ва ғ.

Расми 4. – Механизми ташкилӣ-иқтисодии идоракунии рақобатпазирӣ корхонаҳои саноати сабук *
*Сарчашма: таҳияи муаллиф

Бояд қайд кард, ки вазифаҳои асосии хадамоти маркетинг инҳоянд: таҳияи усулҳои нави гузаронидани тадқиқоти маркетингӣ; омӯзиши талабот, пешниҳод ва вазъи бозор бо мақсади ҷалби харидорони маҳсулот; омӯзиши ҷиҳатҳои қавӣ ва заифи фаъолияти рақибон бо назардошти рушди афзалиятҳои рақобатӣ; пешниҳоди стандартҳои зарурии рақобатпазирии маҳсулот; арзёбии иқтидори рақобатпазирии корхонаҳо, инчунин татбиқи чораҳои таъмини рақобатпазирии маҳсулот; омӯзиши омилҳои экзогенӣ ва эндогенӣ барои таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук (расми 5).

Расми 5. Сохтори ташкилии хадамоти маркетингӣ ҷиҳати идоракунии рақобатпазирии маҳсулот ва корхона (таҳияи муаллиф)

Хадамоти маркетингӣ бояд ба андозаи зиёд на танҳо дар бораи фаъолияти воҳидҳои дигар маълумот гирад, балки ба онҳо барои фаъолияти минбаъдаи самараноки онҳо кӯмаки иттилоотӣ расонад.

Дар маҷмӯъ, тадбирҳои пешниҳодшуда ба таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук мусоидат мекунад.

III. ХУЛОСА ВА ПЕШНИҲОД Натиҷаҳои асосии илмӣ таҳқиқот

1. Дар шароити муносибатҳои бозорӣ чунин категорияҳои иқтисодӣ ба монанди самараи фаъолияти хоҷагӣ, ҳосилнокӣ ва рақобатпазирӣ бо ҳам зич алоқаманд мебошанд. Рақобатпазирро ҳамчун категорияи бисёрҷанбаи иқтисодӣ метавон аз чанд ҷанба баррасӣ кард, ки байни онҳо робитаи хеле зич вучуд дорад – рақобатпазирии кишвар, рақобатпазирии истеҳсолкунанда ва рақобатпазирии мол [1-М, 10-М].

2. Муаллиф дар асоси таҳлили дар боло овардаи рақобатпазирӣ аз мавқеи тақсимот ба категорияҳои сатҳҳои гуногун ва бо назардошти камбудҳои сатҳҳои пешниҳодшуда, тақсими зерини ҷузъҳои

рақобатпазириро ба сатҳҳои ба ҳам алоқаманд ва вобаста пешниҳод менамояд: дараҷаи инфиродӣ – сатҳи рақобатпазирӣ, ки рақобатпазирии мол ва хизматрасониро дар бар мегирад; микрорақобатпазирӣ – сатҳе, ки рақобатпазирии субъектҳои хоҷагидор – корхонаҳои саноати сабукро дар бар мегирад; мезорақобатпазирӣ – сатҳе, ки рақобатпазирии соҳаҳоро дар бар мегирад; макрорақобатпазирӣ – сатҳе, ки рақобатпазирии давлатҳоро дар бар мегирад; гипермакрорақобатпазирӣ - рақобати байни иттиҳодияҳои мамлакатҳо [2-М, 11-М].

3. Ба ақидаи муаллиф, рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук категорияи иқтисодӣ буда, бартарии корхонаҳои саноати сабукро аз нигоҳи фаъолият дар муҳити динамикии рақобат, фароҳам овардани бартариҳои рақобатӣ, афзоиши ҳиссаи бозор, қонё гардонидани талаботи истеъмолкунандагон ва қобилияти истеҳсоли маҳсулот тавсиф мекунад ва маҳсулоти рақобатпазирро бидуни зарар ба вазъи молиявии худ мефурушад. Дар баробари ин, бартарии воқеии корхонаҳои саноати сабукро метавон ҳамчун ҳиссаи ишғолкардаи бозор ва бартарии потенциалиро дар иқтисоди умумии рақобатпазирӣ ифода кард [3-М, 12- М].

4. Дар натиҷаи гузаронидани таҳқиқоти диссертатсионӣ, барои ҳалли ин масъала, концепсияи мукаммали идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук пешниҳод карда мешавад, ки дорои: қобилияти ташаккул ва таснифи ҳадафҳо ва стратегияҳои рушди корхонаҳои саноати сабук мутобиқи сатҳи ба даст овардашудаи рақобатпазирӣ; арзёбии равишҳои муосири идоракунии рақобатпазирии ин корхонаҳо; ташаккули механизми ташкилию иқтисодии идоракунии рақобатпазирии ин корхонаҳо, аз ҷумла ҷузъҳои, ки тадбирҳои заруриро барои фаъолияти самараноки онҳо тавсиф мекунад ва зуд ва саривақт татбиқи онҳо ба қабули қарорҳои муносиби идоракунӣ дар корхонаҳои саноати сабук нигаронида шудааст, мебошад [4-М, 13-М].

5. Таҳлили усулҳои андозагирии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук нишон дод, ки дар айни замон методологияи ягонаи арзёбии рақобатпазирии корхонаҳо вуҷуд надорад, нишондиҳандаҳои мушаххаси баҳодихии он мавҷуд нестанд. Ҳамзамон, муайян карда шудааст, ки истифодаи усули эксперти дар арзёбии рақобатпазирӣ дар бисёр ҳолатҳо бо он асоснок карда мешавад, ки ин масъала бисёрҷанба ва мураккаб ҳисобида мешавад ва модели иқтисодию риёзӣ наметавонад ҳамаи омилҳоро, ки ба қобилияти рақобатнокии корхонаҳои саноати сабук таъсир мерасонанд, ба назар бигирад [5-М, 14-М].

Тавсияҳо оид ба татбиқи амалии натиҷаҳои таҳқиқот

1. Яке аз омилҳои муҳими рушди рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук пешгӯии мувофиқи рақобатпазирии корхона мебошад. Пешгӯии боэътимоди рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук ба таҳлили иқтисодии захиравии корхона, сатҳи ғанӣ гардидани бозор бо маҳсулоти рақобатпазир ва баланд бардоштани самаранокии корхонаҳо асос ёфта, вазифаи мураккаб, ки бештар ба қабули қарорҳои идоракунӣ оид ба

таъмини рақобат ва устувории корхонаҳои саноати сабук нигаронида шудаанд, вобаста аст [6-М, 13-М].

2. Барои баланд бардоштани рақобатпазирии корхонаҳои миллӣ ҳангоми баромадан ба бозори ҷаҳонӣ зарурият ба миён меояд, ки аз техникаву технологияи навин истифода намоянд. Техникаву технологияи нав метавонад боиси пешрафти фаъолияти корхонаҳои ватанӣ гардад, ки дар ин ҷо таҷрибаи бойи корхонаи ҶСП «Чунтай-Данғара Син Силу Текстил» - ро мисол овардан мумкин мувофиқи мақсад аст. Корхонаи ҶСП «Чунтай-Данғара Син Силу Текстил» тамоми таҷҳизотҳои дастгоҳҳои бофандагӣ, ресандагӣ ва дузандагиашро аз хориҷи кишвар ворид намуд ва, ҳамин тариқ, дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо пахтаи аълосифат кор ва фаъолият намуда истодааст [7-М, 12-М].

3. Дар низоми рақобатпазири идоракунии корхонаҳои саноати сабук, муносибгардонии ҷараёни молиявӣ бо мақсади таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук, масъалаи хеле муҳим маҳсуб меёбад. Дар баробари ин, кам кардани фарқияти байни нишондиҳандаи интегралӣ рақобатпазирии муносиби корхона ва нишондиҳандаи интегралӣ рақобатпазирии корхонаи намунавӣ ҳамчун меъёри асосӣ интихоб карда шуд. Барои оптимизатсияи ҷараёнҳои молиявӣ модели иқтисодӣ-риёзӣ пешниҳод шудааст, ки рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабукро таъмин мекунад. Таҳлили фаъолияти истеҳсоли молиявии корхонаи ҶСП «Чунтай-Данғара Син Силу Текстил», ки муаллиф анҷом додааст, нишон дод, ки вобастагии функционалии захираҳои молиявӣ, ки рақобатпазирии корхонаро таъмин мекунад ва фоизи тағйирёбии ин сатҳҳо квадратӣ, мебошад [8-М, 11-М].

4. Сохтори механизми ташкилию иқтисодии идоракунии рақобатпазирии корхона тадбирҳои мушаххасро дарбар мегирад, ки татбиқи онҳо ба қабули қарорҳои муносиби идоракунӣ дар корхонаҳои саноати сабук, мусоидат мекунад. Механизми ташкилию иқтисодии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук пешниҳодшуда қисмҳои зеринро дар бар мегирад: аниқ кардани бартариҳои рақобатии корхона; такмили низоми ҳавасмандгардонии моддию маънавии фаъолияти меҳнатии корхона; ҷорӣ намудани низомҳои пешқадами идоракунии сифат, стандартизация, метрология ва сертификатсияи онҳо; муносибати комплексӣ ба вусъат додани истеҳсолот; такмил додани низоми зуд ва сари вақт баҳисобгирӣ, назорат, таҳлили корхонаҳо; пурзӯр намудани фаъолияти хадамоте, ки ба гузаронидани тадқиқоти маркетингӣ нигаронида шудаанд; баланд бардоштани иқтидори захиравӣ, молиявӣ, иттилоотӣ, сармоягузорӣ ва инноватсионии корхонаҳо; самаранок истифода бурдани фондҳои асосӣ ва истеҳсолии корхонаҳо; ҷорӣ намудани технологияи инноватсионӣ дар корхонаҳо [9-М, 10-М].

5. Тадбирҳои муҳими идоракунии рақобатпазирӣ дар “ҶСП Чунтай-Данғара Син Силу Текстил” инҳоянд: ташкили хадамоти маркетингӣ барои корхонаҳо; пурзур намудани фаъолияти хадамоти маркетинг; гузаштани

такмили ихтисоси кормандони хадамоти савдо ва маркетинг; харчониба рушд додани пойгоҳи моддию техникии корхона, аз ҷумла хадамоти маркетингии он. Бояд қайд кард, ки вазифаҳои асосии хадамоти маркетинг инҳоянд: таҳияи усулҳои нави гузаронидани тадқиқоти маркетингӣ; омӯзиши талабот, пешниҳод ва вазъи бозор бо мақсади ҷалби харидорони маҳсулот; омӯзиши ҷиҳатҳои қавӣ ва заифи фаъолияти рақибон бо назардошти рушди афзалиятҳои рақобатӣ; пешниҳоди стандартҳои зарурии рақобатпазирии маҳсулот; арзбӣи иқтисодӣ рақобатпазирии корхонаҳо, инчунин татбиқи чораҳои таъмини рақобатпазирии маҳсулот; омӯзиши омилҳои экзогенӣ ва эндогенӣ барои таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук [3-М, 14-М].

IV. ФЕҲРИСТИ МАҚОЛАҲОИ ДОИР БА МАВЗУИ ТАҲҚИҚОТ НАШРШУДА

Мақолаҳо дар маҷаллаҳои тақризшаванда:

[1 – М]. Раҳимзода, М.Н. Омилҳои муайянкунандаи рақобатпазирии корхонаҳо [Матн] / Раҳимзода М.Н. // Паёми Донишгоҳи давлатии тиҷоратии Тоҷикистон. Маҷаллаи илмӣ. Бахши илмҳои иқтисодӣ, соҳибкорӣ ва соҳаи иҷтимоӣ.-Душанбе.- 2021-№2.-қ.36.- Саҳ. 210-215.

[2 – М]. Раҳимзода, М.Н. Асосҳои назариявии идоракунии рақобатпазирии корхона [Матн] / Раҳимзода М.Н., Қурбоналиев Қ.З. // Кишоварз. Маҷаллаи назариявӣ ва илмию истеҳсолии “Кишоварз”. Бахши иқтисодӣ дар КАС.-Душанбе.- 2021-№2.-қ.91.- Саҳ. 169-172.

[3 – М]. Раҳимзода М.Н. Роҳҳои такмили инноватсия дар истеҳсолоти маҳсулоти нассочӣ [Матн] / Раҳимзода М.Н. // Паёми молия ва иқтисод. Маҷаллаи илмӣ-амалӣ. Бахши иқтисодӣ.-Душанбе.- 2021-№2.-қ.26.- Саҳ. 160-166.

[4 – М]. Раҳимзода М.Н. Модели иқтисодӣ-риёзии баҳодихии дараҷаи имконоти потенциалии корхонаҳои саноати сабук [Матн] / Раҳимзода М.Н., Хоҷаев П.Д., Сулаймонзода Ш.Ф. // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Маҷаллаи илмӣ. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2022. – № 11. – С. 79-88.

[5 – М]. Раҳимзода М.Н. Таҳқиқи омилҳои асосии ба сатҳи рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук таъсиркунанда [Матн] / Раҳимзода М.Н., Хоҷаев П.Д., Сулаймонзода Ш.Ф. // Паёми Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи М.Осимӣ. Маҷаллаи илмӣ-амалӣ.-Душанбе.- 2022-№4.- Саҳ. 108-116.

[6 – М]. Раҳимзода М.Н. Модели иқтисодӣ-риёзии таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук [Матн] / Раҳимзода М.Н., Хоҷаев П.Д. // Аҳбори Академияи илмҳои миллии Тоҷикистон. Шӯъбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ. Шӯъбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ. -Душанбе.- 2022-№12.- Саҳ. 122-131.

[7 – М]. Раҳимзода М.Н. Модели иқтисодӣ-риёзии ояндабинии рақобатпазирии корхонаҳои саноатӣ [Матн] / Раҳимзода М.Н // Паёми

молия ва иқтисод. Маҷаллаи илмӣ-амалӣ. Бахши иқтисодӣ.-Душанбе.- 2023-№1.- Саҳ. 119-128.

[8 – М]. Раҳимзода М.Н. Тамоюлҳои рушди соҳаи саноат дар вилояти Хатлон // маҷалаи илмӣ сиёсии [Матн] / Раҳимзода М.Н., Хоҷаев П.Д.// Маҷалаи илмӣ сиёсии «Идоракунии давлатӣ».-Душанбе.- 2023-№1(60).- Саҳ. 112-125.

[9 – М]. Раҳимзода М.Н. Асосҳои назариявии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук [Матн] / Раҳимзода М.Н., Хоҷаев П.Д., Сулаймонзода Ш.Ф. // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Маҷаллаи илмӣ. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2023. – № 2. – С. 91-108.

Б) Мақолаҳои илмӣ дар дигар нашрияҳо ҷопшуда:

[10 – М]. Раҳимзода, М.Н. Приоритетные направления развития электронных услуг в РТ [Текст] / Раҳимзода М.Н., Сулаймонзода Ш.Ф., Самиев М.А. // Международной научно-практической конференции. Сектор экономические науки. -Нур-Султан.- 2021-№3.-қ.14.- С. 27-31.

[11 – М]. Раҳимзода, М.Н. Реализация инвестиционного проекта на совместном предприятии-применение налоговых льгот по налогу на имущество.[Текст] / Раҳимзода М.Н. // Материалы XVIII международной научно-практической конференции “Актуальные направления фундаментальных и прикладных исследований.-North Charleston, USA: 11-12 марта 2021-№2.- С. 60-65.

[12 – М]. Раҳимзода, М.Н. Ояндабинӣ сатҳи рақобатпазирии корхонаҳои саноатӣ. [Матн] / Раҳимзода М.Н. // Паёми Донишгоҳи давлатии Данғара. Маҷаллаи илмӣ.Бахши илмҳои гуманитарӣ.-Душанбе.- 2020-№4.-қ.14.- Саҳ. 136-147.

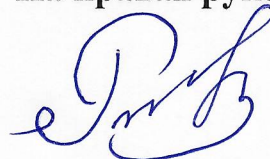
[13 – М]. Раҳимзода, М.Н. Ҷунтаи текстил маш дар рушди иқтисоди саноати сабуки мамлакат. [Матн] / Раҳимзода М.Н., Рузиев А.Т. // Маҷмуаи конфересияи умумӣ донишгоҳии илмию амалии ҳайати професорону омузгорон, аспирантон, магистронунвонҷӯён ва донишҷӯён бахшида ба «28-солагии истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон».- Данғара.-2019, 27-30-юниапрели соли 2019-№2.-қ.21.- Саҳ. 39-43.

[14 – М]. Раҳимзода, М.Н. Фаъолияти соҳибкори ва ғоидагирифтан дар мисоли корхонаҳои вилояти Хатлон. [Матн] / Раҳимзода М.Н., Рӯзиев А.Т. // Рушди соҳибкорӣ аз нигоҳи баланд бардоштани сифати ҳаёт дар вилояти Хатлон. Мизи муддавар Донишгоҳи давлатии Данғара.- 2018.-Саҳ. 135-137.

**НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК ТАДЖИКИСТАНА
ИНСТИТУТ ЭКОНОМИКИ И ДЕМОГРАФИИ**

УДК: 339.137.21 (575)

На правах рукописи

РАХИМЗОДА МУХАММАДЖОН НАЗАР

**ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ УПРАВЛЕНИЯ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬЮ ПРОМЫШЛЕННЫХ
ПРЕДПРИЯТИЙ**

(на примере предприятий легкой промышленности Хатлонской области)

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание учёной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.06 – Экономика и управления по направлениям деятельности (08.00.06.04 - Организация и управление предприятиями, системами и комплексами)

ДУШАНБЕ - 2023

Работа выполнена на кафедре национальной экономики и финансового анализа Дангаринского государственного университета

Научный руководитель: **Ходжаев Парвиз Давронович**, доктор экономических наук, профессор кафедры международных экономических отношений Таджикского государственного университета коммерции

Официальные оппоненты: **Комилов Сироджиддин Джалолиддинович**, доктор экономических наук, профессор кафедры экономической теории и мировой экономики Российско-Таджикского (Славянского) университета
Джумаев Уктам Мирзоёрович, кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики и менеджмента Филиала НИТУ «МИСиС» г. Душанбе

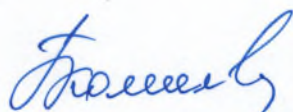
Ведущая организация: **Международный университет туризма и предпринимательства Таджикистана**

Защита диссертации состоится «20» июня 2023 года в 13:00 часов на заседании Диссертационного совета 6D.КOA-O17 при Институте экономики и демографии Национальной академии наук Таджикистана по адресу: 734024, Республика Таджикистан, г. Душанбе, ул. С. Айни, 44. E-mail: boboev.komil@list.ru телефон ученого секретаря: (+992) 934488884.

С диссертацией можно ознакомиться в библиотеке и на официальном сайте Института экономики и демографии Национальной академии наук Таджикистана <http://www.ied.tj>

Автореферат разослан «___» _____ 2023 г.

**Ученый секретарь
диссертационного совета,
кандидат экономических наук**

Бобоев К.О.

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования. В настоящее время промышленность считается ключевой отраслью национальной экономики и особый интерес представляет своевременная реализация подходов к обеспечению конкурентоспособности промышленных предприятий.

Промышленность является основой экономического прогресса Республики Таджикистан и главным условием повышения конкурентоспособности воспроизводства. В своем послании к Маджлиси милли Маджлиси Оли Республики Таджикистан Основатель мира и национального единства, Лидер нации, Президент Республики Таджикистан уважаемый Эмомали Рахмон отметил, что «...предприниматели страны в свою очередь вносят заметный вклад в процесс ускоренной индустриализации страны, создание производственных предприятий, социальных объектов и образования новых рабочих мест, и я уверен, что такие созидательные инициативы со стороны патриотически настроенных предпринимателей получают большее расширение. Меры, принятые в направлении развития промышленности и увеличения объема производства продукции сферы дали возможность для того, чтобы за последние пять лет перечень промышленной продукции отечественного производства увеличился на 40 процентов»²

Коренные изменения, происходящие в основных отраслях национальной экономики, коснулись и легкой промышленности, которая взаимодействуя с другими отраслями позволяет наращивать ВВП страны и обеспечить конкурентоспособную отечественную продукцию. При этом важное значение имеет исследование вопросов управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности в разрезе городов, областей и районов Таджикистана.

Проведенные исследования показывают, что проводимые реформы, направленные на обеспечение перехода предприятий легкой промышленности на рыночные рельсы, не дали положительных результатов. Данное утверждение в значительной степени связано с ухудшением экономического состояния предприятий легкой промышленности и свидетельствует о низком качестве их продукции на внутреннем и внешнем рынках. Важной причиной такого состояния данных предприятий считается то, что до сих пор методы управления предприятий легкой промышленности нуждаются в совершенствовании с учетом современных требований рыночной экономики.

Однако в условиях формирования и развития рыночных отношений в сфере легкой промышленности необходимо: развивать современные передовые технологии в технологическом процессе предприятий легкой промышленности; выявить современные методы сбыта товаров с учетом особенностей логистической и маркетинговой концепции; обеспечить высокий уровень информационной доступности и усовершенствовать механизм информационного обеспечения

---

² Послание Основателя мира и национального единства, Лидера нации, Президента Республики Таджикистан, уважаемого Эмомали Рахмона Маджлиси Оли Республики Таджикистан от 23.12. 2022 [Электронный ресурс]. Режим доступа URL: <http://prezident.tj/ru/node/29824>, открытый. Дата обращения 28.12.2022

конкурентоспособности предприятий легкой промышленности; автоматизировать все технологические процессы с учетом требований инновационной экономики; применить рыночные механизмы и рычаги для обеспечения конкурентоспособности продукции предприятий легкой промышленности с учетом опыта стран с развитой рыночной экономикой.

В настоящее время в отечественной экономической литературе особое внимание уделяется методам проведения маркетинговых исследований и обеспечения конкурентоспособности предприятий легкой промышленности, тем самым способствуют повышению ее шансов на активизации в условиях жесткой конкуренции.

Всестороннее изучение данных характеристик, т. е. влияния внешней и внутренней среды на функционирование предприятий легкой промышленности, необходимы предприятию, для того, чтобы: оценить конкурентные преимущества, сильных и слабых сторон конкурентов; анализировать жизненный цикл производимой своей продукции; разработки систему мероприятий, предусматривающие развитие конкурентных стратегий предприятий легкой промышленности на внутреннем и внешнем рынках.

В условиях формирования и развития рыночных отношений основополагающим критерием устойчивости и стабильного функционирования предприятия легкой промышленности является конкурентоспособность предприятий, а ее оценка считается объективной необходимостью. Поэтому в современной конкурентной борьбе лидирующее положение занимает то предприятие легкой промышленности, которая быстро и своевременно оценивает свое конкурентное преимущество, как на внутреннем, так и на внешнем рынках.

Степень изученности проблемы. Фундаментальные исследования в области совершенствования подходов, методик и методов управления конкурентоспособностью предприятий в целом, в том числе легкой промышленности отражены в трудах: М. Портера, Ж.Ж. Ламбена, И. Ансоффа, Г. Саймона, И.Астахова, О. Виханского, Е. Горбашко, П. Завялова, Н. Моисеева, А. Петрова, И. Фаминского, Р. Фатхутдинова, С.Дж. Комилова, У.М. Джумаев, Бозорова Ш.Ш., Ходжаева П.Д., Ганиева Т.Б. и другие.

Некоторые аспекты обеспечения конкурентоспособности предприятий, национальной экономики, отраслей и кластеров рассматриваются в трудах следующих отечественных ученых: Н. К. Каюмова, Х. Умарова, А. Рауфи, Дж.С. Пиризода, А.Б. Мирсаидова, М.М. Шарифзода, С. Садридинова, К.Х. Барфиева, П.Д. Ходжаева и др.

Однако анализ публикаций и трудов отечественных экономистов показал, что они рассмотрели общетеоретические проблемы обеспечения конкурентоспособности предприятий, национальной экономики, отраслей и кластеров в разрезе регионов страны. Многие аспекты данной проблемы, в том числе вопросы изучения основных факторов, влияющих на уровень конкурентоспособности предприятий легкой промышленности, разработки экономико-математической модели обеспечения конкурентоспособности предприятий легкой промышленности, разработки организационно-

экономического механизма управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности в рыночных условиях, информационного обеспечения конкурентоспособности еще недостаточно изучены. Все это определяет актуальность и практическую значимость темы исследования для дальнейшего обеспечения конкурентоспособности предприятий легкой промышленности.

Связь темы диссертации с крупными научными программами, основными научно-исследовательскими работами, проводимыми научными учреждениями. Диссертационная работа выполнена в рамках Национальной стратегии развития Республики Таджикистан на период до 2030 года, Среднесрочной программы развития Республики Таджикистан на 2021-2025 годы, Программа инновационного развития Республики Таджикистан на 2011-2020 годы, Государственная программа внешней помощи Республики Таджикистан на 2013-2015 годы, Государственная программа содействия экспорту и импортозамещению в Республике Таджикистан на 2016-2020 годы, а также выполнен план научно-исследовательской работы кафедры «Бухгалтерский учет и аудит» Дангаринского государственного университета.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ИССЛЕДОВАНИЯ

Цель исследования. Целью диссертационной работы является теоретическое обоснование и разработка организационно-экономического механизма управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности, который направлен на повышение устойчивости промышленного предприятия в современных условиях.

Задачи исследования. В зависимости от цели диссертационной работы ставились и решались следующие исследовательские вопросы:

- обосновать теоретические аспекты управления конкурентоспособности предприятий легкой промышленности;
- исследовать концептуальные аспекты повышения конкурентоспособности предприятий легкой промышленности;
- изучить методические основы оценки конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности;
- анализировать современное состояние и выявить основные факторы, влияющих на уровень конкурентоспособности предприятий легкой промышленности;
- разработать экономико-математический модель обеспечения конкурентоспособности предприятий легкой промышленности;
- усовершенствовать механизм информационного обеспечения управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности на основе концепции маркетинга;
- разработать организационно-экономический механизм управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности;
- обосновать основные направления управления конкурентоспособностью в текстильном производстве ЗАО «Джунтай-Дангара Син Силу Текстиль».

Объектом исследования являются процессы управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности Хатлонской области.

Предметом исследования являются организационно-экономические отношения, возникающие в процессе управления конкурентоспособностью предприятия легкой промышленности Хатлонской области.

Методы исследования. В диссертационной работе использовались методы технико-экономического анализа, методы системного анализа, теория принятия решений, теория управления рисками, экономико-математические методы и другие методы.

В качестве исходной научной гипотезы исследования предлагается предположение о том, что совершенствование информационного обеспечения конкурентоспособности предприятий легкой промышленности на основе концепции маркетинга и разработка организационно-экономического механизма управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности, направлена на повышение устойчивости промышленного предприятия в современных условиях рыночной конкуренции.

Теоретическая и методологическая основа исследования состоит в разработке теоретико-методологических положений, которые могут быть использованы для дальнейших исследований в направлении управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности. Выводы и рекомендации, разработанные в диссертации, могут быть использованы регулирующими и контрольными органами для их дальнейшего использования при решении вопросов, связанных с управлением конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности как на республиканском, так и на местном уровне.

Информационной базой исследования нормативно-правовые акты и законы Республики Таджикистан в направлении обеспечения конкурентоспособности предприятий легкой промышленности, ежегодные послания Президента Республики Таджикистан, программы и стратегии Правительства Республики Таджикистан, сборники статистических данных и другие периодические издания Агентства по статистике при Президенте Республики Таджикистан, Министерство промышленности и новых технологий Республики Таджикистан, аналитические данные Института экономики и демографии НАНТ, Межгосударственный статистический комитет СНГ, печатные и электронные материалы СМИ и другие авторские данные, научные материалы конференций.

Исследовательская база. Научное исследование проводилось на кафедре национальной экономики и финансового анализа Дангаринского государственного университета.

Этапы исследования. Диссертационная работа выполнена за период 2017-2023 гг.

Научная новизна диссертационного исследования заключается в решении важной научной проблемы, то есть разработки организационно-экономического механизма управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности, направленного на повышение ее конкурентоспособности.

В ходе диссертационного исследования были получены следующие научные результаты:

1. разработан алгоритм процесса адаптации предприятий легкой

промышленности к рыночным условиям и на его основе предложена целостная концепция управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности, включающая: формировать и классифицировать стратегические цели функционирования данных предприятий с учетом обеспечения полной конкурентоспособности; оценка современных подходов к управлению конкурентоспособностью данных предприятий; формирование организационно-экономического механизма управления конкурентоспособностью данных предприятий, включающие составные части, характеризующие необходимые мероприятия для их эффективного функционирования, а их быстрая и своевременная реализация направлена на принятие оптимальных управленческих решений в предприятиях легкой промышленности;

2. дана оценка современного состояния и развития промышленных предприятий Хатлонской области, выявлены основные факторы, влияющие на уровень конкурентоспособности предприятий легкой промышленности. Доказано, что на уровень конкурентоспособности предприятий легкой промышленности влияют следующие группы факторов: ресурсный потенциал предприятия, уровень насыщения рынка конкурентоспособной продукцией и повышения результативности деятельности предприятий;

3. разработана и реализована экономико-математическая модель обеспечения конкурентоспособности предприятий легкой промышленности. Предложен алгоритм оценки уровня конкурентоспособности предприятий легкой промышленности, выявлены составляющие стратегического потенциала предприятий легкой промышленности, а также предложена экономико-математическая модель оптимизации финансовых потоков, обеспечивающий конкурентоспособность предприятий легкой промышленности, которые реализованы в деятельности ЗАО «Джунтай-Дангара Син Силу Текстиль». Проведенный автором анализ производственно-финансовой деятельности предприятия ЗАО «Джунтай-Дангара Син Силу Текстиль» показало, что функциональная зависимость финансовых средств, обеспечивающих конкурентоспособность предприятия и процента изменения этих уровней квадратичная.

4. усовершенствован механизм информационного обеспечения управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности на основе концепции маркетинга. Определены этапы управления и структура внутренней информационной системы на предприятиях легкой промышленности, реализована внешняя маркетинговая среда и процесс проведения маркетинговых исследований на предприятиях легкой промышленности;

5. предложен организационно-экономический механизм управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности, который объединяет следующие блоки: уточнения конкурентных преимуществ предприятия; совершенствование системы материального и морального стимулирования трудовой деятельности предприятия; внедрение передовых систем менеджмента качества, их стандартизация, метрология и сертификация;

комплексный подход к расширению производства; совершенствование системы быстрого и своевременного учета, контроля, анализа на предприятиях; усиление деятельности служб, направленных на проведения маркетинговых исследований; повышения ресурсного, финансового, информационного, инвестиционного и инновационного потенциала предприятий; эффективное использование основных и производственных фондов предприятий; внедрение инновационных технологий в предприятиях;

б. обоснованы основные направления управления конкурентоспособностью в текстильном производстве ЗАО «Джунтай-Дангара Син Силу Текстиль». Доказано, что конкурентоспособность текстильной продукции ЗАО «Джунтай-Дангара Син Силу Текстиль» зависит от следующих факторов: правильный выбор направления производства текстильных изделий, образца продукции, выбор товаров, пользующихся повышенным спросом; создание условий для роста продаж и ускорения конкурентоспособности товаров и услуг предприятия (цена, срок выпуска продукции на рынок; обслуживание клиентов и обеспечение необходимых условий для совершения сделок с товарами, послепродажное обслуживание и т.д.); объем производства и наименования продукции (чем выше объем производства и товарнее его продукция, тем выше доход от прибыли); активизация и более широкое использование продукции инновационной деятельности предприятия.

Основные положения исследования, выносимые на защиту:

➤ разработан алгоритм процесса адаптации предприятий легкой промышленности к рыночным условиям и на его основе предложена целостная концепция управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности;

➤ дана оценка современного состояния и развития промышленных предприятий Хатлонской области, выявлены основные факторы, влияющие на уровень конкурентоспособности предприятий легкой промышленности;

➤ разработана и реализована экономико-математическая модель обеспечения конкурентоспособности предприятий легкой промышленности;

➤ усовершенствован механизм информационного обеспечения управления конкурентоспособностью легкой промышленности на основе концепции маркетинга;

➤ предложен организационно-экономический механизм управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности;

➤ обоснованы основные направления управления конкурентоспособностью в текстильном производстве ЗАО «Джунтай-Дангара Син Силу Текстиль».

Теоретическая значимость работы отечественных и зарубежных ученых посвящены вопросам совершенствования механизма информационного обеспечения управления конкурентоспособностью легкой промышленности на основе концепции маркетинга и методов управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности.

Методологические основы диссертационного исследования состоит из общенаучных и статистических методов, метода табличной регуляризации,

графических методов, метода относительных и средних значений, системы показателей временных рядов, метода статистического сравнения, проспективных методов, методов регрессионного и корреляционного анализа.

Теоретическая значимость исследования. Диссертационное исследование включает в себя теоретические предложения и научно обоснованные практические рекомендации по повышению конкурентоспособности предприятий легкой промышленности. В теоретическом аспекте в диссертационном исследовании обосновано роль и значения оценки конкурентоспособности предприятий легкой промышленности, изучены концептуальные основы повышения уровня конкурентоспособности предприятий легкой промышленности и методические аспекты оценки и анализа конкурентоспособности предприятий легкой промышленности. Формирование высокого уровня конкурентоспособности предприятий легкой промышленности зависит не только от его потенциала, условий реализации стратегических направлений развития и решения вопросов оптимального использования ресурсов, но и от использования эффективных концепций управления конкурентоспособностью.

Практическая значимость исследования заключается в том, что представленные материалы, выводы и научные рекомендации используются Министерством промышленности и новых технологий Республики Таджикистан при разработке и реализации программ повышения конкурентоспособности предприятий легкой промышленности. Результаты исследования могут быть применены к использованию местными и городскими органами власти в процессе разработки стратегий и программ социально-экономического развития, определения приоритетных направлений обеспечения конкурентоспособности предприятий легкой промышленности.

Достоверность результатов исследования подтверждается достоверностью данных, адекватностью материалов исследований, статистической обработки результатов исследований и публикаций автора. Выводы и рекомендации основаны на научном анализе результатов теоретических и практических исследований.

Область исследования. Результаты исследования соответствуют следующим пунктам Паспорта номенклатуры специальностей ВАК при Президенте Республики Таджикистан по специальности 08.00.06 - Организация и управление предприятиями, системами и комплексами: п. 10.1. «Обработка проблем науки управления и методов ее познания. Теоретические представления о природе, сущности и развитии менеджмента»; 10.4. Государственная политика, механизмы, методы и технологии ее разработки и реализации. Стратегия и тактика в реализации государственной политики; 10.7. Информационное обеспечение системы массового управления. «электронная демократия», «электронное государство», «электронное правительство» и электронные административные технологии; 10.8. Управление экономической системой, методы (принципы), формы и способы его осуществления. Зависимость управления от характера и состояния экономической системы. Управление изменениями в экономических системах. Теория и практика управления

интегрированными структурами и процессами бизнес-интеграции; 10.9. Организация как объект управления. Теоретико-методологические основы управления организацией. Функциональный состав управления. Структура управления организацией. Аспекты долгосрочного, среднесрочного и краткосрочного управления организацией, текущее управление. Управление организацией из ее жизненного цикла; 10.10. Система управления проектами организации. Новые формы функционирования и развития системы управления организацией. Информационные системы в управлении организацией. Качество управления организацией. Методология разработки бизнес-процессов. Разработка методологии и методов управления корпоративной инновационной системой; 10.11. Поток управления организацией, ее подсистемами и отдельными функциями. Целеполагание и планирование в управлении организацией. Контроль, бенчмаркинг-мониторинг. Механизмы и методы принятия и реализации управленческих решений. Управление проектом. Управление знаниями. Управление рисками. Управление производством. Современные производственные системы; 10.12. Оценка управления организацией как социально-экономической системой. Критерии оценки эффективности управления. Методы и показатели оценки эффективности управления.

Личный вклад соискателя. Вся научная работа: в частности, выбор и разработка темы, ее обоснование и важность, поставленная цель и план работы по реализации ее задач осуществлялись при непосредственном участии автора. Личный вклад соискателя в выявление основных факторов, влияющих на уровень конкурентоспособности предприятий легкой промышленности, разработки экономико-математической модели обеспечения конкурентоспособности предприятий легкой промышленности, совершенствование механизма информационного обеспечения управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности на основе концепции маркетинга, разработки организационно-экономического механизма управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности и обоснование основных направлений управления конкурентоспособностью в текстильном производстве ЗАО «Джунтай-Дангара Син Силу Текстиль».

Апробация и внедрение результатов исследования. Основные результаты диссертационного исследования были апробированы на международных научно-теоретических конференциях, республиканских, а также в конференциях профессоров, преподавателей и сотрудников Дангаринского государственного университета, Национальной академии наук Таджикистана, Таджикского национального университета. Основные положения диссертационного исследования представлены на ряде международных и республиканских научно-теоретических конференциях. Большинство статей соискателя были опубликованы в 2017-2021 годах, в материалах научно-практических конференций Дангаринского государственного университета.

Полученные в ходе диссертационного исследования положения, выводы и рекомендации приняты для внедрения в практическую деятельность ЗАО «Джунтай-Дангара Син Силу Текстиль».

Теоретические положения, разработанные в диссертации, могут быть использованы в процессе преподавания курсов «Экономическая теория», «Экономика промышленности», «Финансовый учет», «Управленческий учет», «Экономика и социология труда», «Финансы и кредит», «Управление персоналом», «Основы предпринимательства», «Управление занятостью», в учебном процессе Дангаринского государственного университета.

Публикации автора по теме исследования. По результатам исследования опубликовано 14 научных статей (4,8 п.л.), в том числе, четыре статьи в рецензируемых журналах, рекомендованных ВАК при Президенте Республики Таджикистан.

Объем и структура работы. Диссертационная работа изложена на 233 страницах машинописного текста, содержит 7 таблицу и 13 рисунков и включает в себя введение, три главы, выводы и предложения, список использованной литературы составляет 229 наименований.

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ ДИССЕРТАЦИИ

Во введении обоснована актуальность и степень разработанности темы, цель и задачи, объект и предмет исследования, гипотеза исследования, теоретические и методические основы, информационная база, достоверность и обоснованность результатов исследования, научная новизна и практическая значимость, апробация результатов работы, публикации и структура диссертации.

В первой главе диссертации «Теоретико-методические основы управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности» определены теоретические основы управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности, исследованы концептуальные аспекты повышения уровня конкурентоспособности предприятий легкой промышленности, изучены методические основы оценки и управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности.

В условиях рыночных отношений такие экономические категории, как экономическая эффективность, производительность и конкурентоспособность, находятся в тесной взаимосвязи.

Конкурентоспособность как многогранную экономическую категорию можно рассматривать с нескольких аспектов, между ними существует очень тесная связь - конкурентоспособность страны, конкурентоспособность производителя и конкурентоспособность товара.

Автор считает, что конкурентоспособность товара показывает конкурентоспособность следующих составляющих, в том числе: конкурентоспособность предприятий, включающую данную бизнес-структуру, конкурентоспособность региона, включающую месторасположения бизнес-структуры и, как более высокий уровень, конкурентоспособность страны в целом.

На основе анализа методов и подходов оценки конкурентоспособности предприятий с учетом углубленного изучения экономической литературы по данной проблематике дано авторское определение конкурентоспособности предприятий легкой промышленности.

По мнению автора, конкурентоспособность предприятий легкой промышленности является важной экономической составляющей и отражает преимущество предприятий легкой промышленности с точки зрения работы в динамичной конкурентной среде, создания конкурентных преимуществ, увеличения доли рынка, удовлетворения запросов потребителей и способности производить продукцию, причем конкурентоспособную продукцию без ущерба для финансового положения.

При этом реальное преимущество предприятий легкой промышленности может быть выражено как доля рынка и потенциальное преимущество в общей конкурентоспособности предприятий.

В результате проведения диссертационного исследования предложена целостная концепция управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности, включающая: умение формировать и классифицировать стратегические цели функционирования данных предприятий с учетом обеспечения полной конкурентоспособности; оценка современных подходов к управлению конкурентоспособностью данных предприятий; формирование организационно-экономического механизма управления конкурентоспособностью данных предприятий, включающие составные части, характеризующие необходимые мероприятия для их эффективного функционирования, а их быстрая и своевременная реализация направлена на принятие оптимальных управленческих решений в предприятиях легкой промышленности (рис. 1).

Таким образом, все компоненты концепции, всесторонне дополняют друг друга и образуют единую систему, которая обеспечивает конкурентоспособность предприятий легкой промышленности на внешнем и внутреннем рынках.

Во второй главе диссертации - Современное состояние и управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности Хатлонской области Республики Таджикистан» проведен анализ современного состояния и выявлены основные факторы, влияющих на уровень конкурентоспособности предприятий легкой промышленности, а также предложена экономико-математическая модель обеспечения конкурентоспособности предприятий легкой промышленности.

Инновационное развитие на современном этапе определяет инновационный потенциал всего промышленной отрасли. В то же время очень актуально и важно определить основные направления совершенствования управления инновационным развитием промышленных предприятий для обеспечения опережающего развития национальной экономики.

На современном этапе развитие промышленных предприятий Республики Таджикистан направлено на развитие всего индустриального общества и требует необходимости выявления важных факторов, способствующих разработке научно обоснованной стратегии и реализации оперативных мероприятий. С этой точки зрения Хатлонская область была выбрана в качестве объекта исследования одного из промышленных регионов страны.

Рисунок 1. – Концепция управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности*

*Источник: разработано автором

По состоянию на 1 января 2021 года в области действуют 170 хлопкоочистительных предприятий, 33 швейных и 5 прядильных предприятий. Крупнейшие предприятия региона: ООО "Водии Заррин", Хурасанского района, ООО «Джунтай мохир цемент» и ООО "Хуаксин Гаюр Цемент" Яванского района, Акционерное общество «Трансформатор» город Бохтара, ЗАО «Джунтай-Дангара Син Силу Текстиль» Дангаринского района. На 1 января 2021 года на самостоятельном балансе находится 619 промышленных предприятий. Объем производства промышленной продукции в области на 1 января 2021 года составляет 8998,3 млн. сомони.

В связи с этим мы проанализировали основные показатели, характеризующие современное состояние промышленности Хатлонской области. По данным Агентства по статистике при Президенте Республики Таджикистан за 2014-2021 годы, показатели, характеризующие промышленность, оказывают непосредственное влияние на экономический рост страны (таблица 1).

Таблица 1. – Основные показатели, характеризующие промышленность Хатлонской области Республики Таджикистан

Показатели	Годы						Темп роста 2021/2014, %
	2014	2016	2018	2019	2020	2021	
Количество промышленных предприятий, (ед.)	565	537	583	595	619	619	109,6
Количество предприятий горнодобывающей промышленности, (ед.)	88	90	91	91	93	93	105,7
Объем промышленной продукции, млн. сомони	4659,6	5443,7	7652,9	8900,4	8998,3	9000,5	193,2
Объем продукции горнодобывающей промышленности, млн. сомони	182,1	328,8	331,9	355,5	384,0	414,5	227,6
Среднее численность работников промышленности, тыс. человек	19,7	17,6	17,7	20,1	20,7	20,7	105,1
Среднее количество работников добывающей промышленности, тыс. человек	3,0	2,7	1,9	2,0	2,2	2,2	73,3
Производительность труда работников промышленности, сомони	236528	309301	432367	442806	434700	434806	183,8

Продолжение таблицы 1.

Показатели	Годы						Темп роста 2021/2014, %
	2014	2016	2018	2019	2020	2021	
Производительность труда работников добывающей промышленности, сомони	60700	121778	174684	177750	174545	188409	310,4

*Источник: Статистический ежегодник Хатлонской области в 1991 – 2020 гг. [Текст]: статистический сборник. Главное управление Агентства по статистике при Президенте Республике Таджикистан. 2021. – 198 с.; Таджикистан: 30 лет государственной независимости [Текст]: статистический сборник. Агентство по статистике при Президенте Республики Таджикистан. – Душанбе: АПСПРТ, 2021. – 702 с.; Статистический ежегодник Хатлонской области в 2021 гг. [Текст]: статистический сборник. Главное управление Агентства по статистике при Президенте Республике Таджикистан. 2021. – 198 с.

Проведенный анализ показывает, что количество промышленных предприятий области имеет тенденцию к увеличению, их количество за исследуемый период увеличилось с 565 до 619, что составляет темп роста 109,6%. Количество предприятий добывающей отрасли руды также имели тенденцию к росту, и их количество увеличилось с 88 до 93 за исследуемый период. Объем промышленной продукции за исследуемый период увеличился на 193,2%. При этом объем продукции добывающей промышленности руды увеличилось до 227,6%. Производительность труда работников промышленного производства и добывающей промышленности руда увеличилась до 183,8 и 310,4.

Промышленность является основой экономического прогресса Республики Таджикистан и главным условием повышения конкурентоспособности воспроизводства. Поэтому для достижения данной задачи требуется комплексный анализ и оценка структуры производства по основным отраслям (табл. 2).

Таблица 2. – Структура отраслей промышленности Хатлонской области Республики Таджикистан

Структура	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Тенденция изменения в %
Добывающая промышленность	7.2	7.0	6,9	4,9	4,5	4,3	4,3	3,9	-2.9
Обработывающая промышленность	51.2	50.6	50,0	51,8	48,8	49,2	48,2	52,6	-3.0
Поставка электроэнергии, газа, пара и очистка воздуха	41.2	42.0	42,8	42,9	46,3	46,0	47,0	43,0	5.8

Продолжение таблицы 2.

Структура	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Тенденция изменения в %
Водоснабжение, водоотведение, очистка отходов и доступ к вторичной очистке	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,1

*Источник: Статистический ежегодник Хатлонской области в 1991 – 2020 гг. [Текст]: статистический сборник. Главное управление Агентства по статистике при Президенте Республики Таджикистан. 2021. – 198 с.; Таджикистан: 30 лет государственной независимости [Текст]: статистический сборник. Агентство по статистике при Президенте Республики Таджикистан. – Душанбе: АПСПРТ, 2021. – 702 с.; Статистический ежегодник Хатлонской области в 2021 гг. [Текст]: статистический сборник. Главное управление Агентства по статистике при Президенте Республики Таджикистан. 2021. – 198 с.

Важно отметить, что в структуре отраслей промышленности Хатлонской области обрабатывающая промышленность занимает доминирующее положение и ее доля в 2021 году составляет 52,6%. Как видно из таблицы 2, обрабатывающая промышленность занимает важное место в структуре отраслей промышленности Хатлонской области, и ее комплексный анализ не лишен интереса (таблица 3).

Таблица 3. – Структура обрабатывающей промышленности Хатлонской области Республики Таджикистан

Структура	2014	2016	2018	2019	2020	2021	Тенденция изменения в %
Обрабатывающая промышленность	100	100	100	100	100	100	-
в том числе:							
производство продуктов питания вместе с напитками и табаком	44,29	37,85	28,80	28,44	24,85	22,24	-22,05
текстильное и швейное производство, производство кожи, кожгалантереи и обуви	31,01	29,92	34,80	34,13	37,30	44,68	13,67
обработка дерева, доски и производство изделий из дерева	0,41	0,73	0,61	0,54	0,46	0,38	-0,03
целлюлозно-бумажное производство, издательская деятельность	0,03	0,03	0,03	0,09	0,15	0,19	0,16
производство нефтепродуктов	1,20	0,08	0,05	0,04	0,04	0,19	-1,01
химико-фармацевтическое производство	0,31	0,35	1,01	1,54	1,95	2,09	1,78

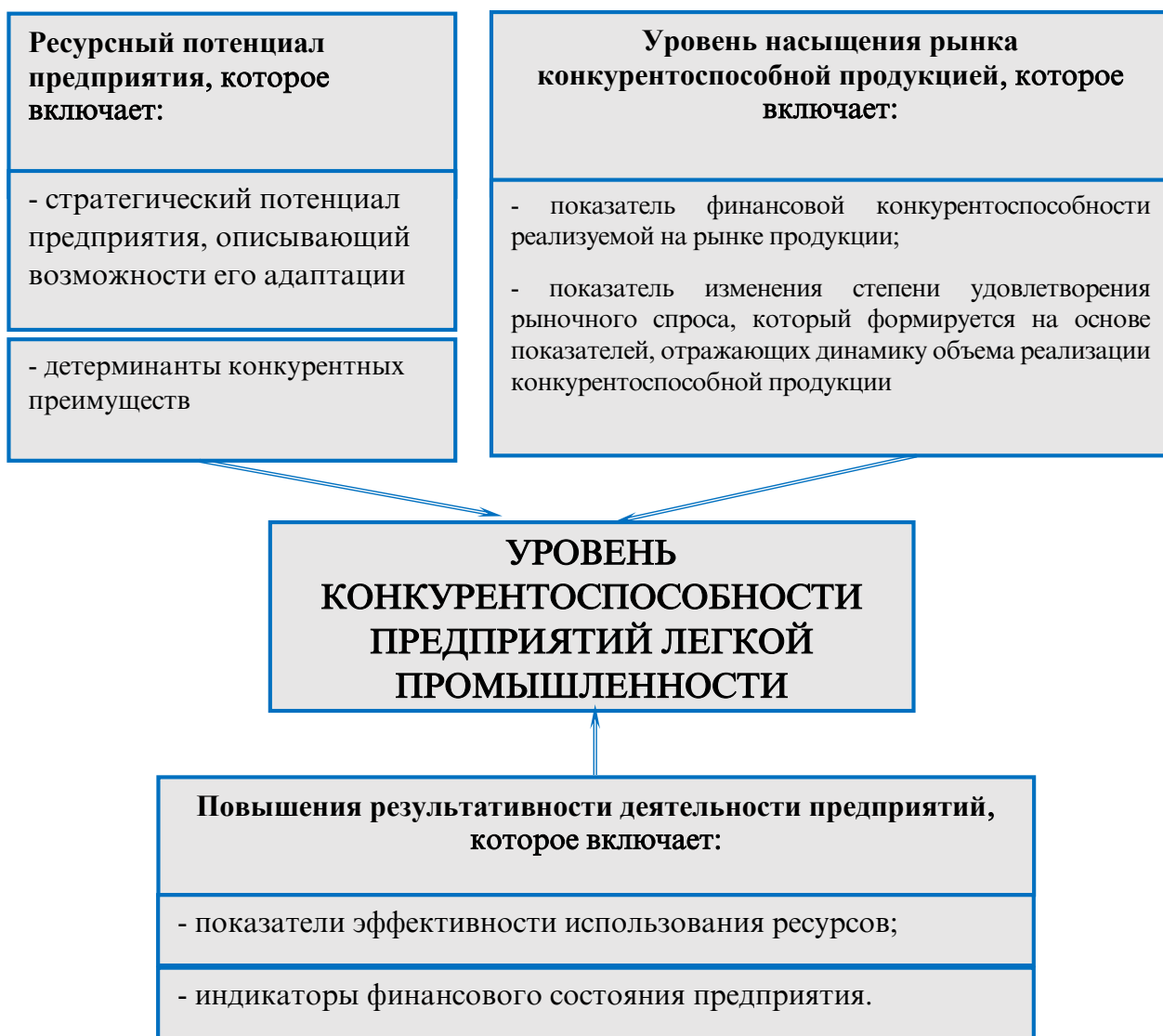
Продолжение таблицы 3.

Структура	2014	2016	2018	2019	2020	2021	Тенденция изменения в %
производство резиновых и пластмассовых изделий, производство любых нерудных минеральных продуктов	20,44	27,55	29,77	30,34	31,81	27,19	6,75
металлургическое производство и производство готовых металлических изделий	1,22	1,62	2,93	3,14	1,42	1,33	0,11
Производство машин и оборудования, не включенных в другие группировки	1,09	1,87	2,00	1,75	2,02	1,71	0,62

*Источник: Статистический ежегодник Хатлонской области в 1991 – 2020 гг. [Текст]: статистический сборник. Главное управление Агентства по статистике при Президенте Республике Таджикистан. 2021. – 198 с.; Таджикистан: 30 лет государственной независимости [Текст]: статистический сборник. Агентство по статистике при Президенте Республики Таджикистан. – Душанбе: АПСППРТ, 2021. – 702 с.; Статистический ежегодник Хатлонской области в 2021 гг. [Текст]: статистический сборник. Главное управление Агентства по статистике при Президенте Республике Таджикистан. 2021. – 198 с.

Анализ данных таблицы 3 показывает, что в структуре обрабатывающей промышленности Хатлонской области основное место занимает производство текстильной продукции и обуви (44,68%), производство резиновых и пластмассовых изделий (27,19 %) и производство продуктов питания, прохладительных напитков и табачных изделий (22,24 %). При этом следует подчеркнуть, что производство текстильных и кожаных изделий, обуви и пластмассовых изделий, производство любых нерудных минеральных продуктов имеет тенденцию к увеличению, обработка дерева, производства нефтепродуктов, производство пищевых продуктов, наряду с напитками и табачными изделиями, имеет тенденцию к сокращению.

В настоящее время любое предприятие легкой промышленности стремится наращивать свой конкурентный потенциал. Поэтому считаем целесообразным выявление основных факторов, влияющих на уровень конкурентоспособности предприятий легкой промышленности. На основе экономической литературы автором выявлены следующие группы факторов, влияющих на уровень конкурентоспособности предприятий легкой промышленности: ресурсный потенциал предприятия, уровень насыщения рынка конкурентоспособной продукцией и повышения результативности деятельности предприятий (рис. 2).

Рисунок 2. – Факторы, влияющие на конкурентоспособность предприятий легкой промышленности

Источник: Разработано автором

Особый интерес представляет уточнения составляющих конкурентного потенциала предприятий легкой промышленности, которые оценивают эффективное использование ресурсного потенциала и ее адекватного реагирования на предъявляемые условия к внешней среде (таблица 4).

Таблица 4. - Составляющие стратегического потенциала предприятий легкой промышленности*

СОСТАВЛЯЮЩИЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЙ
1. Способность анализа макроэкономической ситуации в стране и за рубежом
2.Способность оперативно выявлять нужды, желания и запросы потенциальных покупателей
3.Способность анализировать экономическую конъюнктуру товарных рынков, эффективно, своевременно и качественно удовлетворять потребности, позволяет выявить потребности и требования
4.Способность анализировать рынок факторов производства, а также анализировать работу группы стратегического влияния

СОСТАВЛЯЮЩИЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЙ
5.Способность предлагать конкурентоспособные идеи в области дизайна, технологии и организации производства товаров, пользующихся спросом на товарных рынках
6.Способность реализации конкурентоспособных идей в производстве товаров, их продвижение на рынок, организация послепродажного обслуживания
7.Способность обеспечить независимость предприятия от изменений конъюнктуры товарных, финансовых и промышленных рынков за счет внешней гибкости производственной системы
8.Способность поддержания конкурентного статуса предприятия за счет управления стратегическими комплексами экономических зон
9.Способность обеспечения внутренней гибкости производственной системы за счет оснащения производства адаптивными средствами технологического оборудования и другого оборудования
10.Способность обеспечения внутренней гибкости производственной системы за счет использования эффективных технологий в производстве
11.Способность обеспечения внутренней гибкости производственной системы за счет формирования персонала, подходящего для изменения целей
12.Способность вносить изменения в архитектуру и планировочные решения, соответствующие изменениям целей производственной системы
13.Способность обеспечить конкурентоспособный уровень товаров, необходимый для достижения лидирующих позиций в сфере услуг и перспективных секторах рынка
14.Возможность получения разрешения на производство товаров в объеме, соответствующем спросу на них в соответствующих секторах рынка, с учетом конкурентного положения предприятия и планируемой доли захвата рынка
15.Способность обеспечить высокую эффективность предприятия за счет рационального использования инвестиционных возможностей предприятия
16.Способность обеспечить разработку и эффективную реализацию стратегической программы технического и социального развития предприятия

*Источник: разработано автором

В конкурентной системе управления предприятиями легкой промышленности, важным является оптимизация финансовых потоков с целью обеспечения конкурентоспособности предприятий легкой промышленности. При этом в качестве основополагающей критерии выбрано минимизация разницы между интегральным показателем оптимальной конкурентоспособности предприятия, и интегральным показателем конкурентоспособности предприятия выборки.

Экономико-математическая модель оптимизация финансовых потоков, обеспечивающий конкурентоспособность предприятий легкой промышленности, выглядит так:

$$\left(\sqrt{\sum_{i=1}^n (R_i(f_i))^2} - R_0 \right) \rightarrow \min_{f_1, f_2, \dots, f_n} \quad (1)$$

Необходимо соблюдение следующих условий:

$$\sum_{i=1}^n f_i \leq F, \quad f_i \geq 0, \quad (i = 1, 2, \dots, n), \quad (2)$$

здесь: n – количество изучаемых факторов; f_i – финансовые средства для обеспечения i – конкурентоспособности предприятия; $R_i(f_i)$ – уровень i – конкурентоспособности предприятия; R_0 – интегральный показатель конкурентоспособности модельного предприятия; F – объем финансовых средств, обеспечивающих конкурентоспособность предприятия.

Уровень R_i i – конкурентоспособность предприятия определяется по следующей формуле:

$$R_i = k_i(1 - x_i), \quad (3)$$

Здесь: k_i – весовой коэффициент i – изучаемые факторы ($i = 1, 2, \dots, n$); x_i – фактический уровень i – конкурентоспособности предприятия.

Установлено, что в основу данной модели лежит гипотеза о функциональной зависимости финансовых средств, обеспечивающих конкурентоспособность предприятия и процента изменения этих уровней. Проведенный автором анализ производственно-финансовой деятельности предприятия ЗАО «Джунтай-Дангара Син Силу Текстиль» показало, что функциональная зависимость финансовых средств, обеспечивающих конкурентоспособность предприятия и процента изменения этих уровней квадратичная:

$$f_i(P_i) = \alpha_i P_i^2, \quad (4)$$

Здесь: α_i – коэффициент пропорциональности; P_i – величина процента.

Преобразовав выражение (4) получаем следующую формулу:

$$P_i(f_i) = \sqrt{f_i/\alpha_i} \quad (5)$$

здесь: $P_i(f_i)$ – величина процента.

Преобразовав выражение (3) получаем следующую формулу:

$$R_i = k_i \left(1 - \left(1 + \frac{P_i(f_i)}{100} \right) x_i \right), \quad (6)$$

Преобразовав выражение (6) с учетом изменений выражения (5) получаем следующую формулу:

$$R_i = k_i \left(1 - \left(1 + \frac{\sqrt{f_i/\alpha_i}}{100} \right) x_i \right), \quad (7)$$

Следовательно, с учетом выражения (7) экономико-математическая модель оптимизация финансовых потоков (1) - (2) выглядит так:

$$\left(\sqrt{\sum_{i=1}^n k_i \left(1 - \left(1 + \frac{\sqrt{f_i/\alpha_i}}{100} \right) x_i \right)^2} - R_0 \right) \rightarrow \min_{f_1, f_2, \dots, f_n}, \quad (8)$$

$$\sum_{i=1}^n f_i \leq F, \quad f_i \geq 0, \quad (i = 1, 2, \dots, n), \quad (9)$$

В целом, использование экономико-математической модели оптимизации финансовых потоков дает возможность повысить обоснованность управленческих решений, благодаря чему в конечном итоге может быть повышена конкурентоспособность.

В третьей главе диссертации - «Приоритетные направления управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности Хатлонской области Республики Таджикистан» усовершенствован механизм информационного обеспечения предприятий легкой промышленности на основе концепции маркетинга, предложен организационно-экономический механизм управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности, а также обоснованы основные направления управления конкурентоспособностью в текстильном производстве ЗАО «Джунтай-Дангара Син Силу Текстиль».

В современных условиях конкурентное информационное обеспечение должно отвечать рыночным требованиям и ее построение должно опираться на маркетинговую концепцию, основой которой составляют маркетинговые исследования. На основе изучения методических подходов к построению информационных систем автором усовершенствован механизм информационного обеспечения предприятий легкой промышленности, основой которого считается создание предпосылок для быстрого и своевременного приема, обработки и передачи информации внешнему и внутреннему пользователю (рис. 3). При этом следует отметить, что для решения вопросов управления конкурентоспособностью предприятия требуется сочетание методов внешней и внутренней обработки информации.

Важно отметить, что проблема поиска подходов к управлению конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности разнообразна, поэтому автором предложен организационно-экономический механизм управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности (рис. 4).

Организационно-экономический механизм управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности объединяет следующие блоки: уточнения конкурентных преимуществ предприятия; совершенствование системы материального и морального стимулирования трудовой деятельности предприятия; внедрение передовых систем менеджмента качества, их стандартизация, метрология и сертификация; комплексный подход к расширению производства; совершенствование системы быстрого и своевременного учета, контроля, анализа на предприятиях; усиление деятельности служб, направленных на проведения маркетинговых исследований; повышения ресурсного, финансового, информационного, инвестиционного и инновационного потенциала предприятий; эффективное использование основных и производственных фондов предприятий; внедрение инновационных технологий в предприятиях.

В связи с концепцией улучшения продаж на предприятии важными мероприятиями управления конкурентоспособностью в ЗАО «Джунтай-Дангара Син Силу Текстиль» считаются: создание службы маркетинга на предприятии; усиления деятельности службы маркетинга; повышение квалификации работников торговой и маркетинговой службы; всестороннее развитие материально-технической базы предприятия и в том числе ее маркетинговой службы.

Рисунок 3. Механизм информационного обеспечения управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности*

*Источник: разработано автором

ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ УПРАВЛЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЙ ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

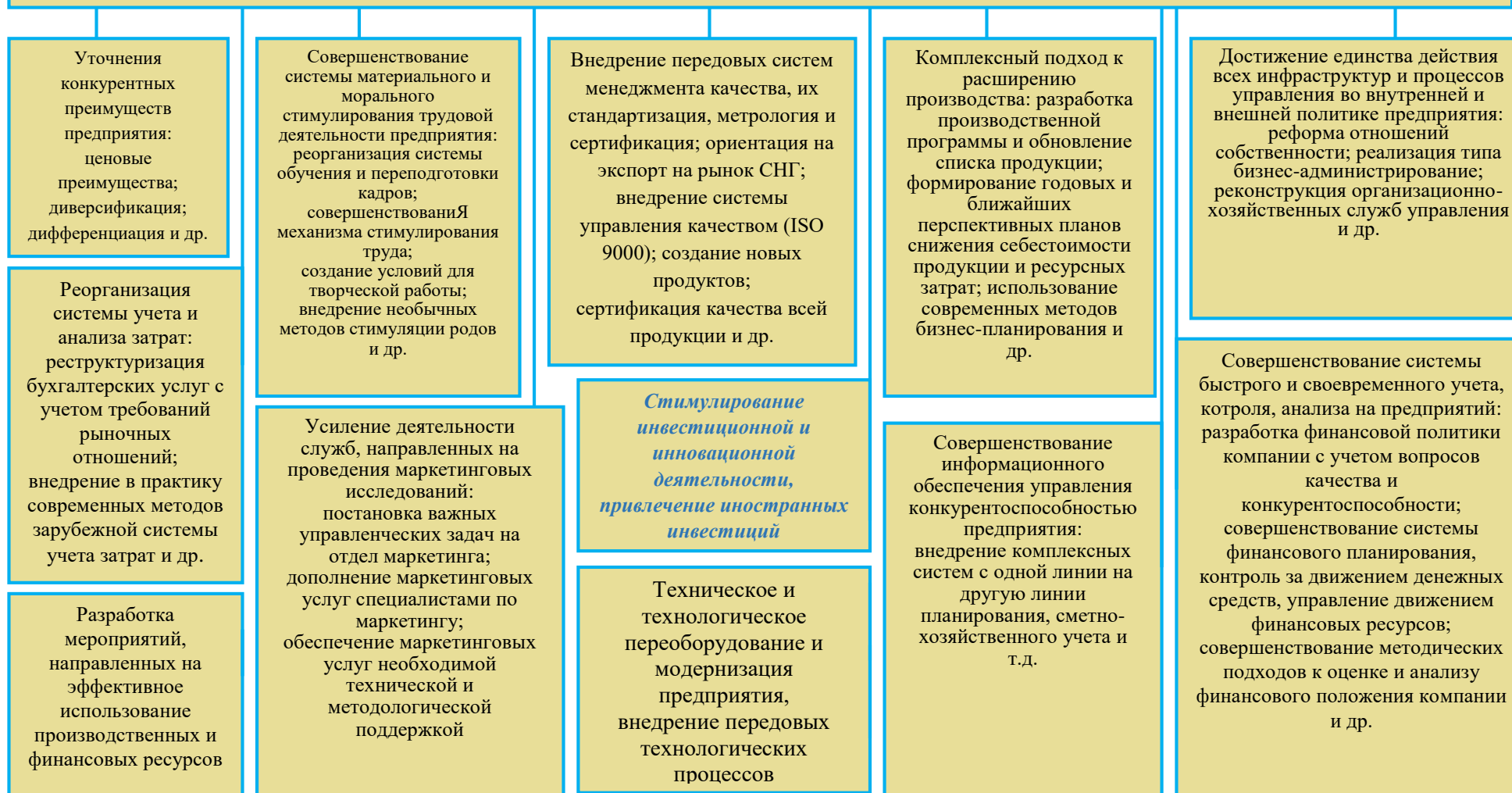
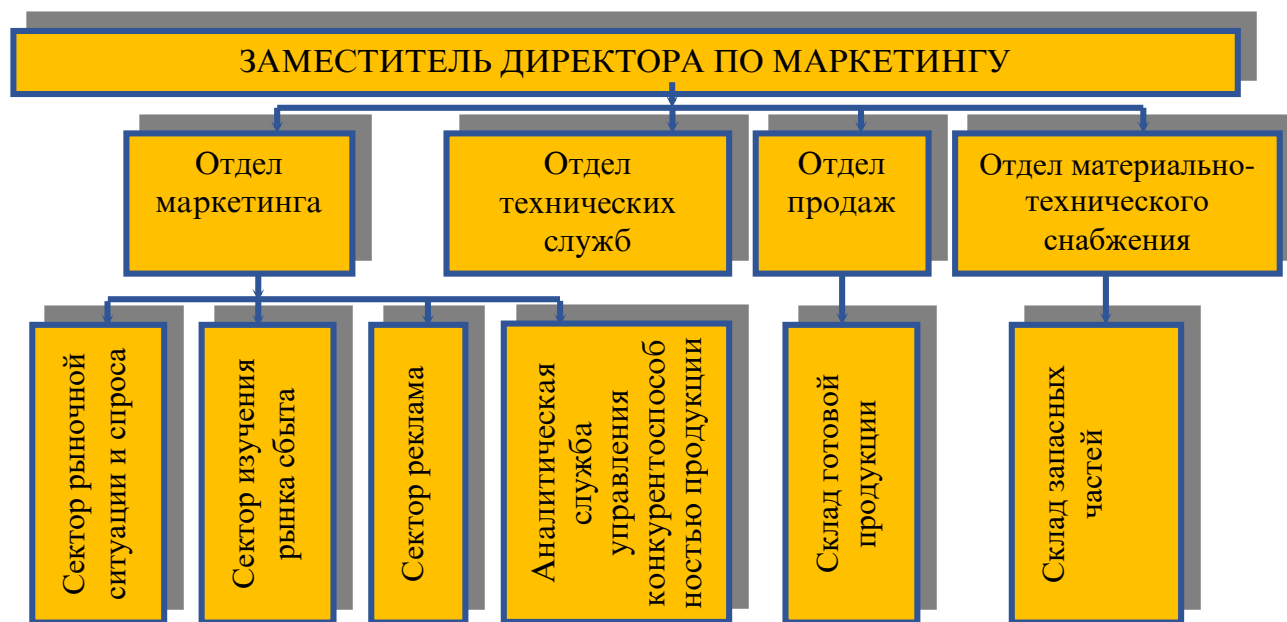

Рисунок 4. – Организационно-экономический механизм управления конкурентоспособности предприятий легкой промышленности*

*Источник: разработано автором

Важно отметить, что к основным задачам маркетинговой службы можно отнести: разработки новых методов проведения маркетинговых исследований; изучения спроса, предложения и рыночной ситуации с целью привлечение покупателей продукции; исследование сильных и слабых сторон деятельности конкурентов с учетом развития конкурентных преимуществ; предложение необходимых стандартов конкурентоспособности продукции; оценка конкурентного потенциала предприятий, а также реализация мероприятий по обеспечению конкурентоспособности продукции; изучение экзогенных и эндогенных факторов обеспечения конкурентоспособности предприятий легкой промышленности (рис. 5).

Рисунок 5. - Организационная структура службы маркетинга для управления конкурентоспособностью продукции и предприятия

Источник: Разработано автором.

Служба маркетинга в значительной степени должен не только овладеть информацией о деятельности других подразделений, но и оказывать им информационную помощь в дальнейшем их эффективного функционирования.

В целом, предложенные мероприятия в значительной степени способствуют обеспечению конкурентоспособности предприятий легкой промышленности.

ВЫВОДЫ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ

Основные научные результаты исследования

6. В условиях рыночных отношений такие экономические категории, как экономическая эффективность, производительность и конкурентоспособность, находятся в тесной взаимосвязи. Конкурентоспособность как многогранную экономическую категорию можно рассматривать с нескольких аспектов, между которыми существует тесная связь - конкурентоспособность страны, конкурентоспособность производителя и конкурентоспособность товара [1-А, 10-А].

7. Автор, на основе проведенного анализа конкурентоспособности с позиции распределения по категориям разного уровня с учетом недостатков предложенных уровней, предлагает следующие уровни: индивидуальный уровень - характеризующий конкурентоспособность товаров и услуг; микроконкурентоспособность - характеризующий конкурентоспособность предприятий легкой промышленности; мезоконкурентоспособность - характеризующий конкурентоспособность отраслей; макроконкурентоспособность – характеризующий конкурентоспособность стран; гипермакроконкуренция – характеризующий конкуренцию между объединениями стран [2- А, 11- А].

8. По мнению автора, конкурентоспособность предприятий легкой промышленности является важной экономической составляющей и отражает преимущество предприятий легкой промышленности с точки зрения работы в динамичной конкурентной среде, создания конкурентных преимуществ, увеличения доли рынка, удовлетворения запросов потребителей и способности производить продукцию, причем конкурентоспособную продукцию без ущерба для финансового положения. При этом реальное преимущество предприятий легкой промышленности может быть выражено как доля рынка и потенциальное преимущество в общей конкурентоспособности [3- А, 12- А].

9. В результате диссертационного исследования предлагается целостная концепция управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности, которая имеет возможность формировать и классифицировать стратегические цели функционирования данных предприятий с учетом обеспечения полной конкурентоспособности; оценка современных подходов к управлению конкурентоспособностью данных предприятий; формирование организационно-экономического механизма управления конкурентоспособностью данных предприятий, включающие составные части, характеризующие необходимые мероприятия для их эффективного функционирования, а их быстрая и своевременная реализация направлена на принятие оптимальных управленческих решений в предприятиях легкой промышленности. Все компоненты концепции, всесторонне дополняют друг друга и образуют единую систему, которая обеспечивает конкурентоспособность предприятий легкой промышленности на внешнем и внутреннем рынках [4- А, 13- А].

10. Анализ методов измерения конкурентоспособности предприятий легкой промышленности показал, что в настоящее время не существует единая методика оценки конкурентоспособности предприятий, нет конкретных параметров ее оценки. Вместе с тем, установлено, что использование метода экспертных оценок при оценке конкурентоспособности во многих ситуациях оправдывается тем, что данная проблема считается многоаспектной и сложной, и экономико-математическая модель не сможет учитывать все факторы, влияющие на конкурентоспособность предприятий легкой промышленности [5- А, 14- А].

Рекомендации по практическому использованию результатов

6. Одним из важнейших факторов развития конкурентоспособности предприятий легкой промышленности является соответствующее прогнозирование конкурентоспособности предприятия. Достоверный прогноз

конкурентоспособности предприятий легкой промышленности базируется на анализе ресурсного потенциала предприятия, уровень насыщения рынка конкурентоспособной продукцией и повышения результативности деятельности предприятий и образует сложную задачу, от решения которого в значительной степени зависит принятие управленческих решений, целенаправленные на обеспечения конкурентоспособности и устойчивости предприятий легкой промышленности[6- А, 13- А].

7. Для повышения конкурентоспособности национальных предприятий при выходе на мировой рынок необходимо использовать новую технику и технологии. Новые приемы и технологии могут привести к развитию деятельности отечественных предприятий, где уместно привести в пример богатый опыт предприятия ЗАО «Джунтай-Дангара Син Силу Текстиль». Предприятие ЗАО «Джунтай-Дангара Син Силу Текстиль» импортировало все оборудование своих вязальных, прядильных и швейных машин из-за рубежа, и таким образом действует и работает с высококачественным хлопком в Республике Таджикистан[7- А, 12- А].

8. В конкурентной системе управления предприятиями легкой промышленности, важным является оптимизация финансовых потоков с целью обеспечения конкурентоспособности предприятий легкой промышленности. При этом в качестве основополагающей критерии выбрано минимизация разницы между интегральным показателем оптимальной конкурентоспособности предприятия, и интегральным показателем конкурентоспособности предприятия выборки. Предложена экономико-математическая модель оптимизации финансовых потоков, обеспечивающих конкурентоспособность предприятий легкой промышленности. Проведенный автором анализ производственно-финансовой деятельности предприятия ЗАО «Джунтай-Дангара Син Силу Текстиль» показало, что функциональная зависимость финансовых средств, обеспечивающих конкурентоспособность предприятия и процента изменения этих уровней квадратичная [8- А, 11- А].

9. Структура организационно-экономического механизма управления конкурентоспособностью содержит конкретные мероприятия, реализация которых способствует принятию оптимальных управленческих решений на предприятиях легкой промышленности. Предлагаемый организационно-экономический механизм управления конкурентоспособности предприятий легкой промышленности объединяет следующие блоки: уточнения конкурентных преимуществ предприятия; совершенствование системы материального и морального стимулирования трудовой деятельности предприятия; внедрение передовых систем менеджмента качества, их стандартизация, метрология и сертификация; комплексный подход к расширению производства; совершенствование системы быстрого и своевременного учета, контроля, анализа на предприятиях; усиление деятельности служб, направленных на проведения маркетинговых исследований; повышения ресурсного, финансового, информационного, инвестиционного и инновационного потенциала предприятий; эффективное использование

основных и производственных фондов предприятий; внедрение инновационных технологий в предприятиях[9- А, 10- А].

10. Важными мероприятиями управления конкурентоспособностью в ЗАО «Джунтай-Дангара Син Силу Текстиль» считаются: создание службы маркетинга на предприятия; усиления деятельности службы маркетинга; повышение квалификации работников торговой и маркетинговой службы; всестороннее развитие материально-технической базы предприятия и в том числе ее маркетинговой службы. Важно отметить, что к основным задачам маркетинговой службы можно отнести: разработка новых методов проведения маркетинговых исследований; изучения спроса, предложения и рыночной ситуации с целью привлечения покупателей продукции; исследование сильных и слабых сторон деятельности конкурентов с учетом развития конкурентных преимуществ; предложение необходимых стандартов конкурентоспособности продукции; оценка конкурентного потенциала предприятий, а также реализация мероприятий по обеспечению конкурентоспособности продукции; изучение экзогенных и эндогенных факторов обеспечения конкурентоспособности предприятий легкой промышленности[3- А, 14- А].

ОСНОВНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ В ПУБЛИКАЦИЯХ АВТОРА:

а) публикации в изданиях, включенных в Перечень ведущих рецензируемых научных журналов и изданий, рекомендуемых ВАК при Президенте Республики Таджикистан:

[1 – М]. Раҳимзода, М.Н. Омилҳои муайянкунандаи рақобатпазирии корхонаҳо[Матн] / Раҳимзода М.Н. // Паёми Донишгоҳи давлатии тичоратии Тоҷикистон. Маҷаллаи илмӣ. Бахши илмҳои иқтисодӣ, соҳибкорӣ ва соҳаи иҷтимоӣ.-Душанбе.- 2021-№2.-қ.36.- Саҳ. 210-215.

[2 – М]. Раҳимзода, М.Н. Асосҳои назариявии идоракунии рақобатпазирии корхона [Матн] / Раҳимзода М.Н., Қурбоналиев Қ.З. // Кишоварз. Маҷаллаи назариявӣ ва илмию истеҳсолии “Кишоварз”. Бахши иқтисодӣ дар КАС.-Душанбе.- 2021-№2.-қ.91.- Саҳ. 169-172.

[3 – М]. Раҳимзода М.Н. Роҳҳои такмили инноватсия дар истеҳсолоти маҳсулоти нассочӣ [Матн] / Раҳимзода М.Н. // Паёми молия ва иқтисод. Маҷаллаи илмӣ-амалӣ. Бахши иқтисодӣ.-Душанбе.- 2021-№2.-қ.26.- Саҳ. 160-166.

[4 – М]. Раҳимзода М.Н. Модели иқтисодӣ-риёзии баҳодихии дараҷаи имконоти потенциалии корхонаҳои саноати сабук [Матн] / Раҳимзода М.Н., Хоҷаев П.Д., Сулаймонзода Ш.Ф. // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Маҷаллаи илмӣ. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2022. – № 11. – С. 79-88.

[5 – М]. Раҳимзода М.Н. Таҳқиқи омилҳои асосии ба сатҳи рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук таъсиркунанда [Матн] / Раҳимзода М.Н., Ходжаев П.Д., Сулаймонзода Ш.Ф. // Паёми Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи М.Осимӣ. Маҷаллаи илмӣ-амалӣ.-Душанбе.- 2022-№4.- Саҳ. 108-116.

[6 – М]. Раҳимзода М.Н. Модели иқтисодӣ-риёзии таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук [Матн] / Раҳимзода М.Н., Хоҷаев П.Д. // Ахбори Академияи илмҳои миллии Тоҷикистон. Шуъбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ. Шуъбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ. -Душанбе.- 2022-№12.- Саҳ. 122-131.

[7 – М]. Раҳимзода М.Н. Модели иқтисодӣ-риёзии ояндабинии рақобатпазирии корхонаҳои саноатӣ [Матн] / Раҳимзода М.Н. // Паёми молия ва иқтисод. Маҷаллаи илмӣ-амалӣ. Бахши иқтисодӣ.-Душанбе.- 2023-№1.- Саҳ. 119-128.

[8 – М]. Раҳимзода М.Н. Тамоюлҳои рушди соҳаи саноат дар вилояти Хатлон // маҷалаи илмӣ сиёсии [Матн] / Раҳимзода М.Н., Хоҷаев П.Д.// Маҷалаи илмӣ сиёсии «Идоракунии давлатӣ».-Душанбе.- 2023-№1(60).- Саҳ. 112-125.

[9 – М]. Раҳимзода М.Н. Асосҳои назариявии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук [Матн] / Раҳимзода М.Н., Хоҷаев П.Д., Сулаймонзода Ш.Ф. // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Маҷаллаи илмӣ. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2023. – № 2. – С. 91-108.

б) публикации в других изданиях:

[10 – М]. Раҳимзода, М.Н. Приоритетные направления развития электронных услуг в РТ [Текст] / Раҳимзода М.Н., Сулаймонзода Ш.Ф., Самиев М.А. // Международной научно-практической конференции. Сектор экономические науки. -Нур-Султан.- 2021-№3.-қ.14.- С. 27-31.

[11 – М]. Раҳимзода, М.Н. Реализация инвестиционного проекта на совместном предприятии-применение налоговых льгот по налогу на имущество.[Текст] / Раҳимзода М.Н. // Материалы XVIII международной научно-практической конференции “Актуальные направления фундаментальных и прикладных исследований.-North Charleston, USA: 11-12 марта 2021-№2.- С. 60-65.

[12 – М]. Раҳимзода, М.Н. Ояндабинии сатҳи рақобатпазирии корхонаҳои саноатӣ. [Матн] / Раҳимзода М.Н. // Паёми Донишгоҳи давлатии Данғара. Маҷаллаи илмӣ.Бахши илмҳои гуманитарӣ.-Душанбе.- 2020-№4.-қ.14.- Саҳ. 136-147.

[13 – М]. Раҳимзода, М.Н. Ҷунтай текстил маш дар рушди иқтисоди саноати сабуки мамлакат. [Матн] / Раҳимзода М.Н., Рузиев А.Т. // Маҷмуаи конференсияи умуми донишгоҳии илмию амалии ҳайати професорону омузгорон, аспирантон, магистронунунвонҷӯён ва донишҷӯён бахшида ба «28-солагии истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон».- Данғара.-2019, 27-30-юни апрели соли 2019-№2.-қ.21.- Саҳ. 39-43.

[14 – М]. Раҳимзода, М.Н. Фаъолияти соҳибкори ва ғоидагирифтан дар мисоли корхонаҳои вилояти Хатлон. [Матн] / Раҳимзода М.Н., Рӯзиев А.Т. // Рушди соҳибкорӣ аз нигоҳи баланд бардоштани сифати ҳаёт дар вилояти Хатлон. Мизи муддавар Донишгоҳи давлатии Данғара.- 2018.-Саҳ. 135-137.

Аннотатсия

ба диссертатсияи Раҳимзода Муҳаммадҷон Назар дар мавзӯи «Ҷанбаҳои ташкилӣ-иқтисодии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноатӣ (дар мисоли корхонаҳои саноати сабуки вилояти Хатлон)»

Ҳадафи кори диссертатсионӣ асосноккунии назариявӣ ва таҳияи механизми ташкилию иқтисодии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук мебошад, ки ба баланд бардоштани устувории фаъолияти корхонаи саноатӣ дар шароити муосири рақобати бозорӣ нигаронида шудааст.

Асосҳои методологии таҳқиқоти диссертатсиониро усулҳои умуми илмӣ ва оморӣ, усули банизомдарории ҷадвалӣ, усулҳои графикӣ, усули бузургҳои нисбӣ ва миёна, низоми нишондиҳандаҳои қаторҳои вақтӣ, усули муқоисаи оморӣ, усулҳои ояндабинӣ, усулҳои моделсозии иқтисодию риёзӣ ташкил медиҳанд.

Дар диссертатсия нақшаи раванди мутобиқсозии корхонаи саноати сабук ба шароити бозор таҳия гардида, дар асоси он концепсияи мукаммали идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук пешниҳод карда шудааст; вазъи муосир ва рушди корхонаҳои саноати вилояти Хатлон баҳо дода шуда, омилҳои асосии ба сатҳ ва ояндабинии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук таъсиркунанда ошкор карда шудаанд; модели иқтисодӣ-риёзии таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук коркард ва татбиқ карда шудааст; механизми таъмини иттилоотии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук дар асоси концепсияи маркетингӣ такмил дода шудааст; механизми ташкилию иқтисодии идоракунии рақобатпазирии корхонаҳои саноати сабук таҳия шудааст; самтҳои асосии идоракунии рақобатпазирӣ дар истехсолоти насосҳои Ҷамъияти саҳомии пушидаи «Ҷунтай-Данғара Син Силу Текстиль» асоснок карда шудаанд.

Муқаррарот, хулосаҳо ва тавсияҳои, ки дар рафти тадқиқоти диссертатсионӣ ба даст оварда шудаанд, барои татбиқ дар фаъолияти амалии ҶСП «Ҷунтай-Данғара Син Силу Текстиль» қабул карда шудаанд.

Муқаррароти назариявии дар диссертатсия таҳиягардидаро дар раванди таълими курсҳои «Назарияи иқтисодӣ», «Иқтисоди саноат», «Баҳисобгирии молиявӣ», «Баҳисобгирии идоравӣ», «Иқтисодиёт ва сотсиологияи меҳнат», «Молия ва қарз», «Идоракунии кадрҳо», «Асосҳои соҳибкорӣ», «Идоракунии шуғл», дар раванди таълими Донишгоҳи давлатии Данғара истифода бурдан мумкин аст.

Вожаҳои калидӣ: идоракунӣ, механизми ташкилию иқтисодӣ, рақобатпазирӣ, корхона, саноати сабук, омилҳо, модели иқтисодӣ-риёзӣ, таъмини иттилоотӣ, концепсияи маркетинг, самтҳои асосӣ.

Аннотация

на диссертацию Рахимзода Мухаммаджони Назар на тему «Организационно-экономические аспекты управления конкурентоспособностью промышленных предприятий (на примере предприятий легкой промышленности Хатлонской области)»

Целью диссертационной работы является теоретическое обоснование и разработка организационно-экономического механизма управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности, которая направлена на повышение устойчивости промышленного предприятия в современных условиях.

Методологические основы диссертационного исследования состоят из общенаучных и статистических методов, метода табличной регуляризации, графических методов, метода относительных и средних значений, системы показателей временных рядов, метода статистического сравнения, ретроспективных методов, экономико-математических методов.

В диссертации разработан алгоритм процесса адаптации предприятий легкой промышленности к рыночным условиям и на его основе предложена целостная концепция управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности; дана оценка современного состояния и развития промышленных предприятий Хатлонской области, выявлены основные факторы, влияющие на уровень конкурентоспособности предприятий легкой промышленности; разработана и реализована экономико-математическая модель обеспечения конкурентоспособности предприятий легкой промышленности; усовершенствован механизм информационного обеспечения управления конкурентоспособностью легкой промышленности на основе концепции маркетинга; предложен организационно-экономический механизм управления конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности; обоснованы основные направления управления конкурентоспособностью в текстильном производстве ЗАО «Джунтай-Дангара Син Силу Текстиль».

Полученные автором результаты исследования, выводы и рекомендации используются для внедрения в практическую деятельность ЗАО «Джунтай-Дангара Син Силу Текстиль».

Теоретические положения, разработанные в диссертации, могут быть использованы в процессе преподавания курсов «Экономическая теория», «Экономика промышленности», «Финансовый учет», «Управленческий учет», «Экономика и социология труда», «Финансы и кредит», «Управление персоналом», «Основы предпринимательства», «Управление занятостью», в учебном процессе Дангаринского государственного университета.

Ключевые слова: управление, организационно-экономический механизм, конкурентоспособность, предприятие, легкая промышленность, факторы, экономико-математическая модель, информационное обеспечение, концепция маркетинга, основные направления.

Annotation

on the dissertation of Rahimzoda Muhammadjoni Nazar on the topic "Organizational and economic aspects of managing the competitiveness of industrial enterprises (on the example of light industry enterprises of the Khatlon region)"

The purpose of the dissertation work is a theoretical justification and development of an organizational and economic mechanism for managing the competitiveness of light industry enterprises, which is aimed at increasing the sustainability of an industrial enterprise in modern conditions.

The methodological foundations of the dissertation research consists of general scientific and statistical methods, the method of tabular regularization, graphical methods, the method of relative and average values, the system of indicators of time series, the method of statistical comparison, retrospective methods, economic and mathematical methods.

In the dissertation, an algorithm for the process of adaptation of light industry enterprises to market conditions was developed and, on its basis, a holistic concept of managing the competitiveness of light industry enterprises was proposed; an assessment of the current state and development of industrial enterprises in the Khatlon region was given, the main factors influencing the level of competitiveness of light industry enterprises were identified; an economic and mathematical model for ensuring the competitiveness of light industry enterprises was developed and implemented; the mechanism of information support for managing the competitiveness of light industry based on the concept of marketing has been improved; an organizational and economic mechanism for managing the competitiveness of light industry enterprises is proposed; substantiated the main directions of competitiveness management in the textile industry of CJSC Juntai-Dangara Sin Silu Textile.

The results of the study, conclusions and recommendations obtained by the author are used for implementation in the practical activities of CJSC Juntai-Dangara Sin Silu Textile.

The theoretical provisions developed in the dissertation can be used in the process of teaching the courses "Economic Theory", "Industrial Economics", "Financial Accounting", "Managerial Accounting", "Economics and Sociology of Labor", "Finance and Credit", "Personnel Management". ", "Fundamentals of Entrepreneurship", "Employment Management", in the educational process of Dangara State University.

Key words: management, organizational and economic mechanism, competitiveness, enterprises, light industry, factors, economic and mathematical model, information support, marketing concept, main directions.